

MEGHÍVÓ

2008. szeptember 21-én, vasárnap, délelőtt 9.30-kor a Rákoskeresztúri temetőben (Budapest X., Kozma u. 6.) a mártírelkműnél, utána az ismeretlen munkaszolgálatos emlékművénél gyászmemorizációt tartunk mártírhalált halt drága hittestvéreink emlékére.

Az emlékezésedet **Schöner Alfréd** főrabbi tartja.
A kántori funkciót **Tóth Emil** főkantor látja el.
A megemlékezésre tisztelettel meghívjuk hittestvéreinket, és megjelenésükre számítunk.

Budapesti Zsidó Hitközség
Chevra Oszdtály

Elul

Itt a szombat! Itt a sábesz!
(A megváltás üteme és módzatai) (3. oldal)

Mártírelkmű a terezini temetőben

(Gondolatok az emlékezésről) (5. oldal)

Jókedv a Hannában. Középen Löwy Lajos

(„Pontyos” leírás a tokaji táborról) (4. oldal)

Kedves olvasóink! Ünnepi számunk technikai okok miatt október 3-án jelenik meg.

Körzeti kitekintő

Szeged

A hitközség székházában 2000-ben alakult meg a *Dr. Birnfeld Sámuel* Könyvtár. A névadó (1906. december 6. – 1944. december 28.) tanár, rabbi és műfordító volt. Szegeden született és fiatalon halt mártírhalál. A könyvtár állománya mintegy 3200 dokumentum, amely magában foglal autentikus zsidó irodalomtól szépirodalomig számtalan, adományként kapott vagy pályázatból nyert pénzeszközökből vásárolt kiadványt. Vezetője *Ábrahám Vera* könyvtáros, aki társadalmi munkaként szervezi a tevékenységet. Legutóbb a megszűnt nemzetiségi könyvtár zsidó témájú anyagát helyezte ki a Somogyi Könyvtár gyűjteményébe. A hitközség tagjain kívül más érdeklődők is látogathatják intézményünket. A 2007/2008-as tanévben 17 hallgató fogadtunk szakmai gyakorlatra a bibliotékában, 2008 augusztusában pedig öt könyvtáros-informatikus szakos jelentkezett gyakorlati oktatásra. A

könyvtár köré csoportosult tagok és a gyakorlaton részt vevők Szirén könyvtári rendszerre viszik fel az adatbázist, melynek betűrendes sorba rakása már megtörtént. Tervezik a temető számítógépes adatbázisának elkészítését is, előbb Excel, majd később Access programba, amely utóbb bővíthető lesz fotókkal, síradatokkal. Az egyetemmel való együttműködés során egy könyvtár szakos hallgató már írt szakdolgozatot anyagunkból. Folyamatban van internetes weblapunk készítése. A könyvtárvezető a hitközség nyugdíjas tagjainak ingyenes intenzív alapfokú számítógépes tanfolyamot szervez és vezet szeptembertől. Készülőben van a temetőről szóló első kötet (termpunka, könyvtári és levéltári kutatások). A könyvtár önállóan pályázik, eredményei Ábrahám Vera aktív tevékenységének köszönhetően Szegeden túl is ismertté váltak. Elérhetősége: abraham.szeged@gmail.com vagy birnfeldkonyvtar@gportal.hu

L. A.

Olvasóink véleménye

Köszönet a megjelenteknek

Egy nyári napon az özvegy férj 28 éves fiával, valamint régi jó barátok, ismerősök, volt munkatársak álltak kegyelettel a nagyon fiatalon, 33 évesen elhunyt Golde bász Csárne, Szentgyörgyi Róbertné Hajdú Magdolna (1955–1988) sírjánál.

Húsz éve hunyt el a fiatal teremtés és hagyta árván imádot egyetlen kislányát, Ákos, akit édesapja egyedül nevelt fel. Apa és fia elhatározza, hogy az évforduló emlékére felújítatja a sírkövet, amihez Karádi Gábor úr maximális segítségét és támogatást nyújtott.

A jó barátok, ismerősök átléssel hallgatták Darvas István úrnak, a Nagyfuvaros utcai templom rabbijának megható beszédét, Klein Ervin úrnak, a Hegedűs Gyula utcai templom főkántorának szívhez szóló liturgiai gyászimádját.

A férj felkérésére Streit Sándor úr, a Nagyfuvaros utcai templomkörzet elnöke emlékezett vissza a fiatalon elhunyt Magdikára. Beszédében hangsúlyozta a szoros apa-fia kapcsolat fontosságát.

Ezúton fejezi ki köszönetét mindazoknak, akik jelen voltak a húsz év után felújított sírkő avatásán:

Szentgyörgyi Róbert és Szentgyörgyi Ákos

A Biblia Éve – újabb variáció

Nem tudjuk, a naptári évvel végződik-e a Biblia Éve vagy más dátummal. Ha az előbbi, akkor még sok idő van a program paródiáivá silányítására. A legfrissebb: Szegeden, Markovics Zsolt főrabbi szolgálati helyén nemzetközi biblikus konferenciát rendeztek. Nélküle. Ha az olvasónak hiányérzete támadna, igazza van.

Nemrégiben kíváncsiságunknak adtunk hangot, vajon a Keresztény-Zsidó Társaság hogyan vélekedik mellőzésünkről. Most megkaptuk a választ, ha nem is írásban.

A poén: a zsidó imákról a társaság elnöke, egy egykori katolikus teológus beszélt. Így már egészen más!

Témában ott lehetünk...

(kép)

Minden évben Füred

A Hunyadi téri templomkörzet Generációk Klubja egy nyertes Maszihisz-pályázat jóvoltából idén augusztusban egy hetet tölthetett Füreden. S a dolog hivatalos része épp ennyi volt.

Pocsék, esős napok után félve indultunk el, hiszen annak a néhány embernek ez a lehetőség biztosíthatja az egyetlen olyan időszakot az évben, ami nem a mindennapos megélését, az orvosokhoz járást, a gondokat jelent, ergo „jár” a napsütés.

Nem tud a koordinátor olyan előrelátó lenni, hogy ne a megérkezés után szembesüljön extra kérésekkel, igényekkel. A szervezés időszakában még „jó lesz az emeleti szoba”, a helyszenen: „képtelen vagyok lépcsőt mázni”, vagy „bárkivel elalsom”, de „á, ez nekem nem megy”.

Miskolci Krisztián nem az a típusú üdülővezető (maga az üdülő sem nevezhető tipikusnak), aki merően tartja magát a papíron lévő jelzésekhez. Némi átcsoportosítás, és majd minden és mindenki a helyére kerül.

Az ellátás idén is osztályon felüli volt mennyiségben és minőségben is. Nyilvánvaló, hogy nem mindenkinek egyformán lelett, de a gyomrok aznapi állapotáról (mit szeretett volna valaki enni és mi került a tányérra) nem a főszakács tehetett.

Tulajdonképpen minden klappolt. K. Éva előző heti gyomorrontása (köszönet az orvoslátogatást követő diétáért, törődésért) elmúlt, s ez a cserfes társaság jókedvét is visszahozta. Az idők örömeire csivitelő gyermekhangok, mányag biciklik, matchbox autók tartkították a teraszt és a kertet, s ez jó volt nagyon. Kicsit az otthon maradt unokákra, saját gyermekeik kiskorára emlékeztek.

Programban sem volt hiány, és a napfűrdőzést, a tó szépségét is megtapasztalhatták. Sábbátára minjén ugyan nem volt, de a Frankel Leó úti körzet orvosok tagja, előimádkozója szintén a csoportnál üdült, és neki meg Davidovics Aninak (aki erre a turnusra érkezett, szinte friss gyásszal, hiszen tavaly még Béla bácsi zcl. is velünkült és beszélgetett a teraszon) köszönhetően mégiscsak „történt” valami. A drósét pedig egy hároméves búbiáj, Danó „szinkron-tolmácsolta” végig, komolykodó arccal, feladatra koncentráva. Általa, a gyermekek által 3-4 generációs lehetett a társaság, a sokat emlegetett generációs problémák nélkül!

Megköszönjük hát mindazoknak, akik hozzájárultak ahhoz, hogy néhány napot kellemesen és gondtalanul tölthessünk. Jövőre? Reméljük!!!

gju

Kiállítás-megnyitó

A Zsidó Múzeum ezúttal is sikeres kiállítással rukkolt ki „Énekek éneke és Jonathan kalligrafái” címmel.

A hivatalos megnyitón Békési Éva mb. igazgató köszöntötte a vendégeket, majd bizonyos szempontból formabontónak titulálta a kiállítást. Kiemelte: a különféle kultúrák bemutatását igen fontosnak ítéli. Végezetül köszönetet mondott a múzeum korábbi főigazgatójának, Ben Turán Róbertnek, valamint Rusznák Ritáná kuratórnak végzett munkájáért.

Fazekas Lajos irodalomtörténeti szempontból adott átfogó és igényes elemzést, egyebek mellett szólva arról, hogy lehet a Sir hásirim, ez a vérfonalon tüzes szerelmi líra kanonizált szent irat (ami rabbi Akiba nevéhez fűződik, aki szerint az egész világ nem ér fel azzal a nappal, amikor az Énekek éneke Izraelnek adható).

Beszélt sok évtizedes barátságáról Benedek István Gábor író-újságíróval, közös mestertükről, Scheiber Sándorról és más neves elődökről. Az I. számú teremben látható, BIG által hexameterben fordított Énekek éneke a rabbiszeminárium egyik évfolyamának volt a tudós professzor által kiadott „vizsga házi feladata”. A hexameter nem héber, hanem görög versforma, így abszurdnak tekinthető, ilyen még nem volt!

BIG a kéziratot éveken át újra meg újra elővette, finomította, csiszolta, s ebben éppen Fazekas Lajos és Garai Dénes voltak segítségére. Most érezte úgy, hogy eljött a publikálás ideje.

Jonathan (Robert Windmüller) kalligrafái („a kalligrafia a szavak árnyéka”) látványként uralkodik a kiállítást. A vászonra vetített műalkotások kontrasztokból állnak, gyakran horizontális megjelenésként függőleges anyagon ábrázolva. A kézírás legősibb elemét használja fel, több rétegben felrakva, melyek elfedik-felülírják egymást. Ezt egyfajta imához hasonló meditációként éli meg a művész, aki a sivatag színeit vászonra álmódva, eredeti anyagokat használva gyermekkorra tájait hívja elő.

A művész néhány mondatos beszédében elmondta: a zsidóságban az írott szó szent. Az írnok, a szöveg feladta a törőráis, így elmondhatjuk, hogy a zsidó hagyományban ő tekinthető kalligrafának. Végül megköszönte a kiállítás lehetőségét.

Megkezdődnek a Schweitzer Baráti Kör péntek estéi

A jól ismert és népszerűségnek örvendő péntek esti összejövetelek szeptember 19-én, a Dohány utcai zsinagóga istentiszteletének befejezése után az eddigi helyen, a Városi Kultúrház Dísztermében (Wesselényi u. 17.) a Mindenható segítségével megkezdődnek.

A megnyitót összejövetelt követően szeptember 19-én, majd október 3-án, 17-én és 31-én tartanak kidús estet.

Mint ismeretes, az elmúlt esztendő során kiváló előadók közreműködésével ismerhették meg a résztvevők a zsidó vallás, irodalom és történelem tanításait, bepillantást nyertek a világirodalom és a zsidó irodalom magyar vonatkozású témáiba, nemkülönben az orvostudomány és a technika világának egy-egy érdekes részletét.

Mint ahogy a folyó polgári évben a világ sok részén a Biblia Éve alkalmából a Szentírással kapcsolatos té-

Schweitzer József: a Biblia Évéről is szó lesz

mák kerülnek előadásra, ezt a szempontot a péntek esték rendezői igyekezni fognak figyelembe venni.

Az eddigi résztvevőket és a hűségük csatlakozó érdeklődőket a péntek esték rendezői nagy szeretettel hívják és várják körükbe.

FELHÍVÁS!

A budapesti hagyományokat ápolva, amikor is a Dob u. 35.-ben működött Tajrász Emez a diákok számára, a hatvanas években jesiva-fiataloknak, később kajlel-felnőtöknek, ezen oktatási formákat újra kívánja szervezni az ortodox hitközség. Legyen a Dob u. 35. mint régen, a fővárosi zsidó vallási tanulás fellelője. Szeretettel látunk mindenkit korra való tekintet nélkül; aki most ismerkedik a vallással, ugyanúgy megtalálja a helyét, mint aki a tudás mélyíteni szeretné. Irányzatok nem számítanak. Aki amilyen szinten jelenleg áll, megtalálja az érdeklődési körének megfelelő fokozatot. Akár kocsival érte megünk iskolájához vagy otthonához, hogy a közlekedési nehézségek ne jelentsenek akadályt. Szélesre tárjuk kapukat minden jelentkező előtt. Lányok és asszonyok részére is indítunk csoportot. Már ezen év oktatási időszakában, tehát szeptembertől kezdjük a siurt. Nem akadály az sem, ha valaki máshol tanul bármilyen iskolában, segítünk a gyakorlatiasban vagy mélyítjük tudását. Tekintettel leszünk minden elfoglaltságra, olyan időpontot keresve, amely a résztvevők számára a legideálisabb.

Ne késlekedjünk, jelentkezünk minél hamarabb, hogy a munkát megkezdhesük. Részletes felvilágosítás a 351-0525 telefonszámon kérhető. Hívását várjuk.

ráv Weiszberger Mojse Tajvio
főrabbi

Zév Paskesz
főtitkár

Kántorkoncert a Pávában

A Páva utcai zsinagóga és a Holokauszt Dokumentációs Központ közösen rendezett kántorkoncertjén ismét nyilvánvalóvá vált, hogy bármilyen gyakorta lehetünk is részesei ilyen eseménynek, a telt ház mindig biztosított.

Kétszázánál többen voltak kíváncsiak az alkalommal is a kántorokra (titok marad számomra, milyen alapon válogatták ki őket, hagyták ki néhányukat), akiket Weisz Ferenc kivételével az elmúlt években avattak fel.

Totha Péter Joel, a templomkörzet vallási vezetője üdvözölte a megjelenteket, köztük Domán István főrabbit, Darvas István rabbit, elnököket, előjárókat, s köszönetet mondott Székelyhídi Hajnalnak, az ORZSE adjunktusának, Martinkovics Juditnak, a HDKE vezető tisztségviselőjének, hogy e megszentelt falak közt létrejöhett a nagyszabású program, mely egyúttal emléket állított Gottschall Jakob zeneszerző-karnagynak is.

A fellépőket Miholics János kísérte zongorán. A rabbi minden szót előtt röviden vázolta a keletkezési körülményeket és a mondanivalót.

Így hallhattuk (a teljesség igénye nélkül) Weisz Ferenc, a zsinagóga kántora interpretálásában a nyitó-zsoltárt, Székelyhídi Hajnalról a Habét misámájimot és Ravel Kadisát, Vencel Györgyöt (Hunyadi téri körzet) a Dudelét és az Es brennet, Biczó Tamástól (Frankel Leó út) a Hinóni heánit és a Jom ze löjiszráélt, Jakal Zoltántól (Vasvári Pál u.) a Hámávir bánávot, valamint a Sómá Jiszráélt, Zucker Immánuelől (Nagyfuvaros u.) a Modimot és a Vöhu ráchumot.

Voltak együtténeklések is, ketten-négyen adatak elő imáriszleteket, zsoltárokat.

A kétrészes program jól sikerült, és már lehetett számolni a napokat a következő megmutatkozásig.

Gju

A Malév a „szemérmes” repülők között

Egy izraeli rabbibizottság, amely a repülőutakat felügyeli vallási szempontból, közzétette megfigyeléseit és tanácsait, amelyek az ortodox utazóközönséget kötelezik. Ebben három kategóriát állapítottak meg.

Ezúttal nem a szombati utazásról van szó, mert az El-Al, Izrael nemzeti légitársasága nem utazik szombaton, hanem a szemérmesség követelményeiről, főleg a vetített filmekről. A rabbi követelik, hogy a légi utakon ne vetítsenek filmeket egyáltalán, mert azok „erkölcstelenek, rontó hatásúak, és alantas ösztönöket ébresztenek”. Több kelet-európai járatnál ezt el is érték. Jelentésük dicséri a Malévet, az ukránai légitársaságot, a Brussel Airlinest és

még egy-két céget, amelyek rövid, néhány órás útjaikon nem vetítenek filmeket.

Amelyek vetítenek, azokat kéri a rabbi, hogy a filmek ne legyenek „ordenárek”, és a fedélzeten legyen mindenki előtt egy saját képernyő, amit adott esetben le lehet hajtani. Ezzel elérhető, hogy az a vallásos utas, aki nem akarja látni az „ordenárek” filmet, az becsukhatja nemcsak a szemét, hanem a vászonra vetített filmet is.

Az izraeli Arkia és Jisrair nem kapják a harmadik kategóriát sem, mivel ezek először is szombatszegők, másrészt vetített filmjeik „különlögesen alantások”.

A. J.

A megváltás üteme és módzatai

(Nicávim hetiszakasz)

„Amikor majd beteljesednek rajtad az áldások és átoknak mindazon szavai, amelyeket eléd tartam, és megszíveled azokat mind a népek között, ahova száműzött téged az Örökkévaló, a te Istened, és megtérsz az Örökkévaló Istenedhez és fiaddal együtt teljes szíveddel és teljes lélekkel hallgatsz a szavára, úgy, ahogy ma megparancsolom neked, akkor jóra fordítja sorsodat Istened, az Örökkévaló, megkönnyőrül rajtad, összegyűjt minden nép közül, ahová elszórt téged... Ha a világ végéig (szó szerint: az ég széléig) száműzött téged Istened, az Örökkévaló, még onnan is összeszed, onnan is elhoz és bevisz téged arra a földre, amely atyáid birtoka volt” (5Mózes, 30,1–5).

FELMERÜL a kérdés, az Írás miért említi meg újból az áldásokat is, hiszen itt elsősorban arról van szó, hogy a megváltás csak akkor következik be, ha a zsidók megtérnek, jövőviszok vétküket, tehát elengedő lenne csak az átkokról beszélni.

Jichák Arámá, az „Ákádát Jichák” szerzője ennek jobb megértését egy hasonlatnál magyarázza meg:

Az olyan ember, aki születésétől kezdve szegény, és soha nem volt része másban, mint nélkülözésben, nem szenved annyira a szegénységtől, mint az olyan, aki korábban gazdag volt és a jölet jutott neki osztályrésztől, de egyszer csak mindenét elveszíti. Ezért említi az Írás előbb az áldást, mert ez jelenti a jöletet, s ha ezután következik be a büntetés, az átok, akkor ennek hatására a zsidók mielőbb igyekeznek megtérni, hogy újból élvezhessék az áldásból fakadó jó életet.

Egy más magyarázat azt fejtegeti, hogy a legnagyobb „nevelő” hatása annak van, amikor jó és rossz, áldás és átok egy időben jelenik meg. Ha mindennél csak cözés van – szól a vélekedés –, azt a zsidók esetleg csak véletlenül tekintik, és nem vannak le megfelelő következtetést, mondván, az egész világ „egy csónakban ül”. Ha viszont egyeseknek jó, másoknak nem, akkor azok, akiknek rosszul megy a sora, arra gondolhatnak, hogy talán velük nincs valami rendben. Ez pedig első lépés lehet a megtérésük felé (Ohel Jákob).

EGY MÁS magyarázat szerint az Írás-vers azt is sugallja, hogy az Örökkévaló a száműzetésben is veled van, ott is osztozik népe sorsában, miként a zsoltáros király mondja: „és minden bajuk neki is baj”. Ha ennek tudatában vagy, akkor ez még jobban fáj majd neked, mint saját bajod. S akkor azonnal megtérsz, hiszen lelkileg nem leszel képes elviselni azt, hogy az isteni dicsőség száműzetésben, gálutban legyen – miattad (Noám Megadim).

MÓZES, amikor az idők végét említi, valójában a messiási időről szól, amikor majd a zsidók megtérnek és visszatérnek országukba, a zsidóságukhoz. „Teljes szíveddel és teljes lélekkel” – mondja, de azt nem, hogy „minden eróddal”, vagyis anyagi lehetőségeiddel (ahogy ez a Smá Jiszráél imában van). Ugyanis a Talmud azt állítja, hogy „Dávid fia (a Messiás) mindaddig nem jön, míg a garas ki nem fog a zsebből”, azaz mindenki koldusszegény nem lesz.

A **MEGVÁLTÁS** üteméről és módjáról hiteles zsidó forrásokban többféle véleményt találhatók.

Maimonides szerint (Hilchot Mláchim, 11. fej.) előbb eljön a Messiás, felépül a Szentély, s csak ezt követően történik meg a szórványok összegyűjtése. „Felépíti Jeruzsálemet az Örökkévaló és Izrael szétszórtait egybegyűjti” (Dávid zsoltárai, 147,2).

Ugyancsak Maimonides mondja: „A messiási korban épenséggel nem változik meg semmi azon kívül, hogy visszatér a zsidó állami lét” (Maimonides Misna-magyarázata, Száhnérin, Chelek).

A Jeruzsálemi Talmud szerint is előbb felépül a Szentély, majd jön a Messiás, végül helyreáll Dávid királysága (Jer. Máászér Sáni, 5).

A midrás (Sohér Tov, 70) valamint a Zohár (Toldot) is azt állítja, hogy előbb felépül ismét a Szentély, majd ezután egybegyűjtik a szórványokat.

A Midrás Rábbá (Nászó, 13) más véleményen van. „Amikor felébred a Messiás, aki északon van, jön és felépíti a Szentélyt, ami délen van...”

A Chinuch könyve (a 613 parancsok gyűjteménye és magyarázata) azt vallja, hogy előbb épül fel Erec Jiszráél, mint a Szentély.

A hagyomány két Messiásit is említi: Másiách ben József és Másiách ben Dávid.

Miért kell kettő? – kérdi reb Zundl, a kamenitzai prédikátor. – Azért – feleli –, mert az egyik minket vált meg és visz ki a gálutból, a másik pedig belőlünk veszi ki a gálutot.

MINDIG is voltak a zsidóságban belül Messiás-várok, akik „nézték az órát” és napról napra, percéről percre lesték, mikor jön a Megváltó. Maimonides is azt írja a 13 hitágazatban, hogy „még ha késlekedik is, naponta várom, hogy eljőjjön”.

A vityebszki reb Mendele olyannyira várta, hogy minden este, midőn nyugovóra tért, megkért valakit, figyeljen, s ha meghallja a Messiás kürtjét, azonnal ébressze fel őt.

Lévi Jichák, a berdicevi cádik, lánya eljegyzési okmányába azt írta: „Az esküvő. Isten segítségével, Jeruzsálemben lesz megtartva, ekkor és ekkor. Ha Isten őriz, addig nem jönne el a Messiás, akkor itt, Berdicevben.”

A rimanózi reb Mendele, a chászidok egyik elismert személyisége, egy szombat Lembergben töltött. Később híveinek azt mondta, hogy a Messiás eljövételét úgy képzeli el, ahogy a szombat jön el Lembergben.

Hogyhogy?

Elmesélte, hogy pénteken már kora délután nagyon szeretne volna, ha beköszönt már a szombat. Ezért folyton küldte a sameszát, nézné meg, készülődnek-e már a zsidók. Az kiment, kérdézősködött, de a zsidók türelmetlenül azt válaszolták, hogy hagyja őket békén, nekik még rengeteg dolgan van, ne molesztálja őket, és a szombat, ha jön, majd itt lesz.

Végül mégiscsak bezárták az üzleteket, a zsidók sietősen fejezték be dolgukat. Itt a szombat! Itt a szombat!

– Nos, így jön majd el a Messiás is. A zsidók el lesznek foglalva ügyes-bajos dolgokkal, aztán befejezik ténykedésüket és szaladnak, hogy fogadják a Messiást...

Naftali Kraus

ZSOLTÁROK KÖNYVE

A 68. zsoltár

A soron következő zsoltár bibliai könyvünk egyik legnehezebb műve, ezért számos, egymástól eltérő magyarázatot ismerünk rá, mind tartalmát, mind szövegértelmezését illetően. A legtöbben úgy gondolják, hogy a vers vesztélyhelyzetben keletkezett, s a költő Isten segítségét kéri a nép érdekében, bízva abban, hogy imája meghallgatásra talál. Mások úgy vélik, ez inkább győzelmi ének, és vannak olyanok, akik szerint a költemény Isten uralmát hirdeti, amelyet a zsidó új esztendő (ros hášana) alkalmával adtak elő a Szentélyben, vagy talán a végéleletlen királyságát énekel meg. Olyan vélemény is akad, miszerint zsoltárunk nem egységes, hanem több dalból lett összeállítva. Sőt, arra is gondolnak, hogy valójában egy listával van dolgan, amely több (egyébként elveszett) zsoltár első sorát tartalmazza.

A címet (1. vers), az Isten megadó szöveget vezető sorokat (2–4. vers) leszámítva zsoltárunk két nagyobb részre bontható, amelyek azonban magukban sem egységesek:

1. A szerző felsorolja mindazt a jótettét, amelyet Isten választott népe érdekében megvalósított: 5–20. vers.

2. Költőnk kéri Istent, segíts meg ismét a népet, megújítsa csodáit, hogy mindenki tisztelje Őt: 21–34. vers. Tartalmilag a záró sorok (35–36. vers) is ide sorolhatók.

S most következik a zsoltár fordítása:

A karmesternek, Dávid zsoltáréneke. Támadjon fel Isten, szóródjának szét ellenségei, gyűlöltöi meneküljenek Előle. Felszólítástól oszlad szét őket, mint tüzeltől olvadó viasz, vesszenek a gonoszok Isten előtt. S az igazak örvendjenek, vigadjanak Isten előtt, ujjongjanak vídában. Daloljatok Istennek, zengjétek nevét, egyengesétek útját a pusztákon Vonulónak, Örökkévaló nevével ujjongjatok Előtte! Árvák atyja, övezgek védelmezője Isten, az ő szent hajlékában. Otthont terem a magányosoknak, a megkötözött foglyokat kiszabadítja, ám a lázadók kietlen földön lakoznak. Isten, hajdan néped előtt vonultál, a pusztában haladtál, szela. Megrendült a föld, az ég is verejtékezett Isten előtt, maga a Szináj is Isten, Izrael Istene előtt. Jöjékon esőt hullatál, Istened, eltikadt birtokodat Te frissítetted fel. Híved teledet le ott, jóságod segíted a szegényt, Istened. Uram, elküldd szózatod, hívívő asszonyok nagy seregével: (az ellenséges) seregek királyai elfutnak, elbujdokolnak, s a ház úrnője szétosztja a zsákmányt. Ha a kemence mellett is pihenetek, ezüsttel borított galambszárny (lett zsákmányotok), tollai aranyfényűek. Midőn királyokat ütött el, Mindenható, hóval borított Calmon (hegyét). Isteni hegy a Bászán hegye, ormos hegy a Bászán hegye. Ti ormos hegyek, miért irigykedtek a hegyre, melyet Isten hajlékúlvá választott? Az Örökkévaló ott lakozik mindörökké! Isten szekérhada kétszer tízezer, mennybéli ezrek: Uram velük (jön) Szinájról, szentségével. Magasba emelkedtél, foglyokat ejtettél, az emberrel adományt szerzettél, (még) a lázongókkal is, hogy az Örökkévaló Isten (köztük is) lakozzon. Aldott az Örökkévaló, aki napról napra gondoskodni rólnak, segítségünk Istene (Ő), szela. Isten a mi segítő Istennünk, Uram, az Örökkévaló a halálból is kivezet. Bizony, Isten ösztöriti ellenségei fejt, fűrtés koponyáját annak, aki bűnben jár. Megmondta az Úr: visszahozom őket Bászánból, a tenger mélyéből is kimentem, hogy lábad a vértől elszineződjék, ellenségeidből kutyáid nyelve is részsziljjon. Isten, láták érkezésed, ahogy bevonultál Istened, Királyom a Szentélybe. Előljönnek az énekesek, mögöttük zenészek, doberverő lednyok között. Közösségben áldjátok Istent, Uramat ti, akik Izrael forrásából (eredtek). Ott (vonul) elöl az ifjú Benjámin, Jüda vezetői seregestől, Zebulon és Naftali vezérei. Istened hatalmat

rendelt neked, isteni hatalmat, Te tetted ezt velünk. Jeruzsálemi hajlékoda Néked hoznak ajándékot a királyok. Feked meg a nádi vadat, bivalyok csordáit, népek bikáit, amelyek pénzért háborúznak, szórd szét a népeket, amelyek hadra lelkesednek. Eljőnek majd a fejedelmek Egyiptomból, Etiópia Istenehez (imára) emeli kezét. Ti földi hatalmak, énekeljétek Istennek, daloljatok az én Uramnak, szela. Aki a mennyben száguld, az ősi égen, most hangját hallatja, erőteljes hangon. Hirdessétek Isten erejét, kinek büszkesége Izrael, s hatalma a mennyekben van. Félélmetes vagy Szentélyedből, Isten, Izrael Istene, erőt és hatalmat ad a népek. Aldott legyen a mi Istennünk!

Az 5–6. mondataiban Isten különféle megítélő címeivel találkozunk: „árvák Atyja, övezgek Védelmezője”. A „pusztában Vonuló” minden bizonylan a 40 éves pusztai vándorlás korára utal, amikor egyedül a Mindenható gondoskodik Izrael népéről. Mások viszont a héber aravot szót az avim (= felhők) rokonának tartva, a mennyben vagy felhőkön Vonulóról beszélnek. A „mellate álló SZ-L-L ige azonban „utat egyengetni” jelentéssel bír. Az „Örökkévaló nevével”, olvassuk a továbbiakban, és itt a „halleluja” szóból ismert kétféle istenev (JA) láthatjuk az eredeti zsoltárszövegben. Ez az istennév szerepel Mózes diadalénekeiben is, amely a Nádas-tengeren való átkelés után keletkezett, így valószínű, hogy a szerző itt éppen erre az eseményre utal. „Megrendült a föld”, írja a költő, ez a Szináj hegyi kinyilatkoztatás utalva, ami a pusztai vándorlás következő és legfontosabb állomása, majd a kánaáni honfoglalás jelentőségét, az Örökkévaló áldását melta, azt az ország bősége érdekében. Isten „Otthont terem a magányosoknak”, olvassuk a 12. versben. Egyesek elhagyottaknak, hajléktalanoknak fordítják, holott a héber jehidim szó egyértelműen magányost, egyedülállót jelent.

Ezután a költő Izrael győzelmeiről és a hadi zsákmányról beszél, amely a Mindenható segítségének köszönhetően olyan nagy (lesz), hogy a csapatban részt nem vett „hírvívő asszonyoknak” is jut belőle. Sőt, „a ház úrnője szétosztja a zsákmányt”. Vannak, akik ez utóbbi kifejezést Izrael gyűlékezete vagy a Szentély szimbólumának tartják. A 14. mondatban a különös „ezüsttel borított galambszárny, tollai aranyfényű ékesek” szerepel. Az eredetiben ugyan nem az „aranyfényű”, hanem a „zöldes” szín szerepel, csakohgy a Biblia korában a zöld héber szava (jarok) sárgát is jelentett, mert annak idején nem különböztették meg a két színt. Itt a szónak a megkötözésést találjuk: jerakrak, ami valószínűleg halványabb árnyalatot jelöl: kb. „zöldes” vagy „sárgás” (vö. Mózes II. könyve, 13. fejezet 42. vers). A zöldet jelentő szóval (valójában a sárgával) kapcsolatos a malária (a régi magyarban a sárgaláz) bibliai neve: jérakon (Jeremiás könyve, 30. fejezet 6. vers). Érdekes, hogy a zsoltárszöveg értelmezését a Talmud is felveti: „Milyen zöldes ez a zöldék között? Elázár rabbi mondta: Olyan volt, mint a viasz, vagyok mint a Karmel liliuma” (Szukot Jerusalmi, 3. fejezet), vagyis sárga! Egyébként ez zsoltárunkból is kitetszik, mert ez a sárgás, aranylánnyal kirakott, tehát aranyfényű (talán réz) tollak minden bizonynal az ellenségtől zsákmányolt harc jelvények lehettek. Az ezüsttel borított, aranyfényű galambszárny feltehetően olyan szerepet tölthetett be, mint a római légiónak élénk vonuló hatalmas sasok harc jelvényei.

A zsoltár legnehezebben értelmezhető része a 15. verssel kezdődő néhány mondat. Feltehető, hogy a szerző itt egy konkrét eseményre, Izrael egyik győztes csatájára emlíkezett, amikor a Mindenható (és itt a SADAJ istennév szerepel) csodála-

tos módon megsegítette őket: egy váratlan hősés elűzte az ellenséges sereget. „Hóval borított Calmon (hegyét)”. Ez a hegy minden bizonylan a közép-izraeli Somron vidékén található (vö. Bírák könyve, 9. fejezet 48. vers), mások viszont a Jordán túlsóoldalára, a gazdag legelőiről és kimagasló hegyeiről híres Bászán vidékére gondolnak. A költő szerinte éppen ezért fordul az ormos bászáni hegyekhez: ne bízzák el magukat, mert Isten nem a magas, hanem a szerény csúcsú jeruzsálemi Cion hegyét választotta örök lakhelyéül. A „miért irigykedtek” kifejezésben az R-C-D gyök a Bibliában egyedül itt fordul elő (tudományos névvel hapax legomenon), ezért értelmezése csak a rokon nyelvek segítségével lehetséges, és ennek következtében többféleképp fordítják.

„Isten szekérhada kétszer tízezer”, olvassuk a 18. mondatban. Egyesek szerint ez az angyalok seregére vonatkozik, mások viszont úgy vélik, a „mennybéli ezrek” valójában az áldást hozó esőfelhők, amelyeket Isten hoz magával a Szináj hegyéről Jeruzsálembe, választott hegyére. Ám mindenképp a Tízparancsolatot tartalmazó két kőtábla utal a szerző, ami a Szinájról jutott el a Szentély legszentebb helyére. Egyesek szerint a „mennybéli” szó helyes fordítása „kettős”, és ez éppen a kettős kőtáblára vonatkoztatható. „Magasba emelkedtél”, ez a talmudi bölcsék szerint nem Istenről, hanem Mózesről szól, aki a hagyomány szerint feljutott Istenhez, és visszatért, amikor lehozta a két kőtáblára írt Tízparancsolatot.

A 20. verssel fejeződik be a zsoltár első nagyobb része, majd a 21.-kel, hasonló szavakkal kezdődik a második. A záróvers népszerűségét mutatja, hogy átkerült az imakönyvbe is. A 24. mondatban szereplő M-H-C gyök jelentése „szétzúz”, „lefejez”, ezért sokan így fordítják: „lábad vérben gázoljon”, de valószínűleg itt bűntetése (tudományos szóval metafora) történt, és a H-M-C gyök (= „kipírul”, „elszineződik”), vesd össze Jesaja könyve, 63. fejezet 1. vers), ami valójában a vérben taposás következményére utal. A vers utolsó szava (miná) egyedül itt fordul elő a Szentírásban (ez is hapax legomenon), ez azonban a közbizsmer maná (= adag, porció) rokona, ami a kutyák részesedését érzékelteti. Ez a mai szemmel borzasztó kép az ókori Keleten a teljes győzelem és a vétkecske bűnhődésének megszokott kifejezése volt. A bűnös izraeli király, Aháb véreit is kutyák nyalodásták a bibliai történet szerint.

A költő egy nap ünnepi felvonulás (a Szentély avatása, nagyünnepi-ünnepi) képét mutatja be, ahol a nézések felvonulása után az egyes törzsek (vezetői) vonulnak fel. Mivel Jeruzsálem és a Szentély Benjámin területén volt, érthető, hogy Jákob legifjabb fiának törzse, mellesleg a legkisebb törzs vezérei mennek elől. Utánuk „Jüda vezetői seregüstül” következnek, őrk voltak ugyanis a legnépesebb törzs képviselői. Itt (28. vers) a héber rikná szó található, amely szintén egyedülálló a Bibliában. Legtöbben ezt (arab párhuzam alapján) „tömegesen” értelemben fordítják. Mások asszír példa szerint „zajosan” értelemben fordítják, és vannak, akik úgy gondolják, a szó a héber rikná (= szóttas) rokona, s ebben az esetben helyes fordítása: „dísruhában”.

A 32. vers végén található „(imára) emeli kezét” kifejezéssel kapcsolatban szeretnénk arra a korábban általunk már említett gyakorlatra utalni, hogy a klasszikus ókorban és az ókori Közép-Keleten az imádkozó szótárt, magasba emelt kézzel (latin eredetű szóval: orans modulattal) fordult Isten felé. Az összekulcsolt tenyér imádkozó modulattal Európa csak jóval később, a Távól-Keletről vette át.

Raj Tamás

„Pontyos” leírás a tokaji táborról

Immár negyedik alkalommal rendezte meg a zuglói körzet Tokajban vallási hagyományörző táborát. A mindig a nyár közepén tartott és a tokaji imaház köré szerveződő tábor előkészítésében és lebonyolításában nagyon sokat segített Lówy Lajos, aki Tokajban és környékén a zsidó tradíció egyetlen őrzője és fenntartója. Magányos harcosként próbálja menteni, ami menthető, és kulturált elhelyezést biztosítani a környékbeli, legendásabb sírházhoz zárán-

delkezik. Csütörtöktől kezdve – sábaton kívül – esténként „futottunk” az imaterembe, ahol már csörgött a telefon: Moráche Berkovits hívott bennünket. Először felolvastuk a bibliai szövegeket, majd mindenki elmondta a véleményét, amelyeket Berkovits úr kiegészített vagy pontosított.

– **Hányan vettek részt ezeken az alkalmakon?**

– Minden férfi, sőt az első bemutatkozó tanulóra a nők is eljettek,

szem fel a horgászok között sok magvas vitát kiváltó kérdést.

– *Sima, azt nehezebb pulcni!* – nevet fel Zinner Iván. – *Streit Sándor BZSH-elnök úr is szépen kivette részét a konyhai munkákból, hol íránytott, hol pedig megfogta a kést, és ő maga is pulcolta a krumplit. Szombaton davenoltunk, majd ebéd után pihenés vagy séta a városban, meg persze szünyogcsipkedés volt a „program”. Mivel egyszerre áradt a Bodrog és a Tisza is, nagyon sok volt*

Tokaj: együtt a „nagy csapat”

dokló külföldi és magyar csoportoknak.

A program a kánikula és a szabadságolási időszak ellenére idén is sok embert vonzott. Főképp az idősebb korosztályokból verbuválódott az évek során összehozott társaság, amely elő példája annak, hogy lehet a vallásosság és az önfelédelt pihenést összekötni. Zinner Iván zuglói elnök, a tábor főszervezője interjúnkban többek között bevezet a telefonos toratanulás rejtelmeibe, és a folyó parti város révén természetesen szóba kerülnek halászati szakkérdések is.

– *Egy évig készítettük elő ezt a táborot, őrádi munká van benne. Mikor a tavalyról hazaérteztünk, rögvést elkészítünk szervezni a mostani: pályázatírás, pénzügyítés és sok-sok más egyéb szervezőmunka előzte meg. Táborunkat a BZSH, a Mazsihisz, a Tokaj-hegyaljai Zsidó Hagyományörző Egyesület, Moráche Berkovits, Orbán Ferenc és Lówy Lajos támogatja.*

– *Ez nemzetközi tábor: Izraelből, az Egyesült Államokból, a Nagyfuvaros utcából, a Hegedűs Gyula utcából és persze Zuglóból jöttek résztvevők. Összesen harmincöt fordultak meg a táborban, de ez nem állandó létszám, mert volt, aki pénteken jött és sábat után távozott, és olyan is, aki vasárnap érkezett és hétfőig, az utolsó napig maradt.*

– *Csütörtökön elfoglaltuk a szállásokat, pihentünk egy kicsit, és össze-rázódott a csapat. Este már tanultunk, amit Moráche Berkovits vezényelt Amerikából telefonon. Ez nagyon hasznos része a programnak, és sokat segített azon hitestvéreinknek, akik mélyebben még nem merültek el a zsidó vallásban. A ifjilnévelés is egy szint, de ezek a közös tanulások sokkal többet és részletesebbet nyújtanak ennél. Egy olyan tudásanyagot, amellyel a ma 50–60 éves emberek többsége már nem ren-*

– *hogy Berkovits úr ellenőrizhesse a létszámot. Mindenkihez odavittük a telefont, és bemutatkoztak magyarul és héberül is. Péntek reggel korábban kezdünk a sáchrítot, mert reggeli után végiglátogattuk Olaszliszka, Bodrogkeresztúr és Sátoraljaújhely zsidótemetőit.*

– *Sátoraljaújhelyen megtekinttük a Teitelbaum Mózes sírja köré amerikai támogatásból épített emlékhelyet, vallásos komplexumot, amelyben a mikvétől kezdve az ebédelőig minden elérhető.*

– **Ezek az intézmények működnek, látogatják őket?**

– *Sok látogatójuk van, főként a nagy rabbik Jahrzeitjain: többségükben külföldről jönnek, és személyesen is találkoztam olyan csoporttal, amelyek tagjai napokig davenoltak a sírok közelében. Teitelbaum Mózes volt az, aki annak idején Kossuth Lajosról már előre megmondta, hogy nagy ember lesz.*

– **Hogyan ünnepelték meg a sábat bejövételét?**

– *Pénteken úgy szerveztük a programot, hogy még időben visszaérkezzünk Tokajba, és a kedves hölgyek elől tudják készíteni a péntek-szombat vacsorát és ebédet. A sábat például pompás volt, azért nincsenek körmeim, mert már lerágtam őket – mosolyodik el kedélyesen az igen-csak hasbarát körzeti elnök, aki, beállva az asszonyok közé, maga is előkészítette a halakat a pénteki vacsorához. – Eredetileg halászlét akartunk, de a kocsonya gyorsabban megvolt, és jobban ki lehetett porciózni. Nem voltak olyan két évvel ezelőtti dolgok, hogy 6–7 kilós halakat hoztak, ezek maximum 2–2,5 kiló nyomatok!*

– **Honnan hozták a halakat?**

– *Akkor fogták ki a Tiszából őket, a helyi halas közreműködésével jutottak el hozzánk. Nagyon szép halak voltak, pontyok.*

– **Sima vagy tükörponty?** – te-

– *belőlük. Szombat délelőtt Streit Sándor vezetésével tanultuk a Pereket. Vasárnap forgalmas nap volt, többen is kifejezetten ekkorra jöttek le, mi pedig kimentünk eléjük az állomásra. Délelőtt egy rövid fórumot tartottunk, amelyen részt vett Zoltai Gusztáv, a Mazsihisz ügyvezetője, Streit Sándor és Kardos Péter zuglói főrabbi úr. Nem sokat kérdeztünk, mert nagyon meleg volt, korgott a gyomruk és gyorsan ment az idő. Régi vágymra, a hajókirándulásra nem került sor, de majd jövőre!*

– *Korda Gáborról, a tábor egyik Izraelből jött résztvevőjétől megtudom, hogy kiint rendszeresen nyomon követik a magyarországi eseményeket: „A Duna tévét tudjuk fogni, és elégedettek vagyunk vele, mert korrekt tudósításokat közöl az izraeli eseményekről. Sok minden történik itthon, ami nem tetszik az izraeli közvéleménynek: az árpádsávos zászlók, a Gárda vagy éppen a gyűlöletbeszéd. Legfőképpen a frissen kivándoroltaktól hallani, hogy „pont jókor jöttünk ki”. Korda úr egy ideje költöztek ki Izraelbe, ahol hamar megtalálták boldogulásukat: míg a rabbiképzőben végzett Korda Gábor judaisztikánként egy vallásos iskolában felügyel és tanít, felesége dadusként dolgozik: „A gyerekeknél jobban senkitől sem lehet héberül tanulni, mert mindenre válaszolnak, van türelmük” – tudom meg Korda úrtól, aki szerint Izraelben egy magyar zsidó lehet szép fiú, de okos nem. Ugyanis nagyon sok széles látókörű és vallásilag is tájékozott ember él a zsidó államban.*

– *Zinner Iván interjúnk lezárásaként elmondja, búsza rá, hogy ilyen sokan eljöttek idén is. Külön öröme szól, hogy a Mazsihisz majdnem teljes vezetése és Kardos Péter zuglói főrabbi is meglátogatta a táborozókat, akik megismerhették a környék turisztikai és vallási érdekességeit.*

Szilágyi Iván Péter

* Ajánlat a Könyv népének *

Régi iratok, ha megszólalnak

címmel Rajnáné Sággy Gabriella köteté került a kezembe, s beismerem, vártam néhány napot, míg belelapoztam. Családrégényt írtam, műfaját tekintve amolyan „Saga”-t, amely az esetek többségében nem is szélesebb réteget céloz meg.

Kellemesen csalódtam. Ez a könyv olvasmányos, a több szálon futó cselekmény követhető, a szereplőkkel azonosulni tudunk, feszülten figyeljük sorsukat, amely természetesen korpék is, történelmi eseményekre alapozottan.

A történet az askenázi zsidó Rindauer Salamonnal (aki jóképű, bajszos fiatalemberként a kötet utolsó lapjain megnézhető a képtárbán) kezdődően a messzi múltba nyúl vissza. A nyolcgyermekes család (már magyarosított néven Rajna) Nándor fia (budapesti mentőegyesületi főorvos, majd további gyógyító tevékenység) a következő meghatározó személy a műben. Apa-fia levelezéseit olvassva, feltáru a 1900–1910-es évek korrajza, személyes öröme-szomorúsága.

Nándor történetén, levélváltásain keresztül már elhagyjuk az országot, Zág-ráb, Táttra, újabb remek embekekkel ismerkedhetünk meg, de Európa megismerése nem csak önként vállalt utazásokból állt természetesen.

Házasság a lengyel Hellával, idillikus (munka, pihenés, társadalmi élet) együttélés, Márai szavaival élve, a mértékletesség polgári erényével. Három fiú: Herry, Jancsi és Tomi, „puha macskákkal és építőkövekkel körülvevett, tejbegrízszagú világban”.

A családrégény más szála felidéz a Titanic tragédiáját a Carpathia hajóorvosa visszaemlékezésében, az 1912. április 15-i értesüléstől a mentésig, foglalkozva a felelősség kérdésével is.

I. és II. zsidótörvény, numerus clausus. Munkaszolgálat.

A könyv a továbbiakban a három fiú életét, sorsát, kapcsolatát, pályafutását is nyomon követi, különleges hivatások, emberi kapcsolatok, dialógusok, levelezések tükrében, egészen 2005-ig.

Ajánlom, olvassák el.

GáJuli

Kövek meséi

címmel kisméretű, igényes kiállítású, hollófeke borítójú könyvet jelentett meg nemrég a Magyar Zsidó Kulturális Egyesület. A sötét tónusú, már-már a Chevra Kadisa gyászfüzeteit idéző borítón a mai világ könyveire jellemző szentizárásház és figyelemfelhívó képek helyett csak egy teljesen profán, hétköznapi felvételt látható. A Gozsdu-udvar belseje: lekopott vakolat, meztelen téglák, kifakult levelek, keveredve az utca piszkával. Egy hosszú, több társasházat összekötő folyosó, melynek végén fény, udvar, szabad és vidám világosság hívogat. De az is látszik, hogy addig még sok lépést kell megtenni.

A vékony kis kötet alcíme érdekes, tanulságos, szomorú-vidám városi kirándulásra invitál: Irodalmi séták a pesti zsidónegyedben. Érdekes kettősség, amely zavarba hozza, és fogalmainak újragondolására készíti az olvasót: sőt konkrét tesztmozgás és részvétel nélkül? Helytörténeti kiadvány vagy novellagyűjtemény? Múlt vagy jelen? Sok-sok kérdés, amelyekre teljesen és megnyugtatóan a könyv elolvasása után sem kaphatunk választ. Ugyanis a Mazsike legújabb kiadványa nem kategóriákban, előre megszabott stílusokban és oldalszámokban, hanem utcákban, terekben, zsinagógákban és kicsiny, rég megszűnt imasobákban gondolkozik. Egy városrészen, amelyet valószínűleg észersz látnunk és megjárunk már, de nem ilyen „idegenvezetőkkel”. Az olvasót ugyanis kortárs zsidó vagy a zsidósággal szimpatizáló írók, gondolkodók kísérik végig Budapest egyik legjellegzetesebb és legpatinásabb részén. Ez nem hagyományos útikönyv, nem térképeket közlő történelmi adatok és nevezetességek unalmas, száraz felsorolásával, hanem különböző nyelvezetű és stílusú novellákon, tárcákon és töprengéseken keresztül mutatja be Erzsébetváros zsidónegyednek nevezett részét. Utunkon olyan elismert írók a kísérőink, mint Sárközy Máttyás, Lábassz Endre, Benedek István Gábor, Lugosi Viktória, Deutsch Gábor, Szántó T. Gábor, Németh Gábor és Zeke Gyula. Több generáció és életfelfogás, szellemi és vallási irányzat gondolatai rakódnak itt egymásra, a szavak és képek elképesztő sokszínűségével mutatva be ezeket a sokat látott utcákat.

Kazinczy utca, Király utca, Holló utca, Vasvári Pál utca... Mesélő, saját történelemmel rendelkező helyek, tele nagyrészt ismeretlen és elmondatlan sztorikkal, sorsokkal, örömmel és tragédiákkal. Az utóbbi években nagy divat lett Budapestet világvárosnak nevezni. Népszó (jel)szó, politikai program, amely jól megfér a modernitás és a városrehabilitáció elsőre szintén jól csengő kifejezéseivel. Azonban az éremnek, mint minden más esetben, itt is két oldala van: buldozerek árnyékában éljük életünket, amelyben a múltnak sokak szerint nincs helye. Csak foglalja a telkeket... Valami azonban nem hagy nyugodni: miért akarunk mi annyira világvárossá válni, ha már egyszer azok vagyunk? Nagyon-nagyon hosszú idő óta. Elég csak ezekre a kicsi, törékeny, de annál szebb erzsébetvárosi utcákra gondolni, ahol évszázadok óta együtt él nagy- és kispolgár, kereskedő, mesterember, zsidó, magyar, tót, cigány, osztrák és bajor.

Idé vezet el ez a könyv, piciny utcákba piciny novellákon keresztül. Alámerülhetünk a Kazinczy utcai mikvében, meglátogathatjuk a Vasvári Pál utcai zsinagógát, beleshetünk a Rumbach Sebestyén utcai templom ódon kapuján, majd jót beszélgethetünk és pihenhetünk rég elfelejtett kávéházak asztalainál vagy éppen a legendás Király utcai borpicinéz hűvös járataiban.

Deák Andrea, Gyárfás Katalin és Pári Mirella csendes, szelíd könyvet szerkesztett. Tiltakozás, petíciók és aláírásgyűjtések helyett „csak” megmutatják, mit veszíthetünk.

SZIP

Az év kérdése

IV. SZEVEDI ŐSZI ZSIDÓ KULTURÁLIS FESZTIVÁL

(2008.szeptember 9-november 16.)

a Szegedi Zsidó Hitközség, az Alapítvány a Szegedi Zsinagógáért,
a Szegedi Magyar-Izraeli Baráti Társaság és Izrael állam Konzuli Képvisellete

Hangversenyek

a Szegedi Új Zsinagógában

szeptember 9. (19.00 óra):

Duo Skylla koncertje

szeptember 11. (19.00 óra)

a Szegedi Kamarazenekar hangversenye

szeptember 14. (19.00 óra):

Golda Meir Szalonzenekar koncertje

szeptember 23. (19.00 óra):

Chiara Migliari és Marco Marzocchi hangversenye

szeptember 28. (19.00 óra):

Weinert Kamarazenekar hangversenye

október 5. (19.00 óra):

SZTE Zeneművészeti Kar hangversenye

október 12. (19.00 óra):

Klein Judit és a Dávid Klezmer Quintet koncertje

október 19. (19.00 óra):

Márfly Gabriella és Vermesy András szonátaestje

október 28. (19.00 óra):

Csanádi László orgonaművész koncertje

november 3. (19.00 óra):

Fellegi Adám zongoraművész koncertje

Könyvbemutatók, irodalmi est

a Szegedi Zsidó Hitközség Diszteremben

szeptember 15. (19.00 óra):

Székelyi József irodalmi estje „Irásba adom...” címmel

november 16. (10.00 óra):

Könyvbemutató

Bárdos Pál: Keresztül-kasul az életen

Fenék Judit: A kékezüst hölgy

Julesz János: Michelangelo golyvája

Váradi F. Péter: Szökőcv

Kiállítások

a Szegedi Új Zsinagógában

szeptember 11. (18.00 óra) - szeptember 27.:

Maecskássy Izolda festőművész kiállítása

szeptember 28. (18.00 óra) - október 6.:

Damus Miklós festőművész kiállítása

október 12. (18.00 óra) - 23.:

Forrasok c. izraeli kiállítás

Egyéb rendezvények

szeptember 25. (11.00 óra)

Zsinagóga bélyegsorozat bemutatása első napi bélyegzéssel az Új Zsinagógában

Folklor: a Szegedi Novotel Szállóban

november 15.:

Izraeli vacsoraest Netti és a Hollanderek valamint a Golda Meir Szalonzenekar és az Akropolisz Táncstúdió fellépésével, zsidó étkekkel, kóser italokkal.

Telefon/fax: (62) 423-849, 6722 Szeged, Gutenberg u. 20. E-mail: elnok1947@szzsh.hu, www.zsinagoga-szeged.hu

Antiszemitizmusok

Könyvtárnyi irodalom foglalkozik a zsidóellenesség természetével, okaival, megjelenési formáival. Legnagyobb részüket 1945 előtti időszak tárgyal, ami tulajdonképpen megfelel annak a logikus elvárásnak, amely szerint a holokauszt borzalma után nem szabad többé előállni ilyen nézetekkel. Sajnos ez a remény nem vált be! Ha nem is a régi erővel és némileg változott formában, de továbbra is találkozhatunk – sőt találkozhatunk – ezzel a *Komoróczy* professzor által „másodlagosnak” nevezett antiszemizmussal.

Ezért hézagpótló *Standeisky Éva* történész munkássága, amely már több jelentős művet eredményezett a háború utáni hazai antiszemizmus vizsgálata terén. *Antiszemitizmusok* címmel az Argumentum kiadónál megjelent könyve már a többes számmal is jelzi, hogy a zsidóellenesség több fajtáját elemzi, és valóban kitér a társadalmi-politikai és a hagyományos pogromjellegű antiszemizmusra egyaránt. Külön rész tárgyalja az ideológiai-politikai és a társadalmi antiszemizmus megjelenési formáit, és az utolsó részben ezek összefonódását.

Mint előző könyvében, a Gúzsba köte címűben, itt is sokszor alapítja megállapításait megfigyelők, úgynökök jelentéseire, ezek olyan megjegyzésekről is beszámolnak, amelyeket az illetők nem szántak a nyilvánosságnak. Nagyon keveset foglalkoztak eddig az időnként megfigyelhető kommunista pártbeli antiszemita jelenségekkel, amelyeket a könyv két fejezetben is feldolgoz, megmutatva a polgárellenességek és a személyi kultusz felszámolásának átcspását nyílt zsidózsába. Idézi a „goromba Berija” és a megfélemlített Rákosi megnyilatkozásait, *Losonczy Géza* levelét *Révai József*

hez. Ezt a fajta antiszemizmust az 1957-es megtorlásban is felléli. Az 56-os forradalomban szórványosan előforduló zsidóellenes kilengéseket (pl. a miskolci lincselés) is elemzi, valamint egyes értelmiségi csoportok Kádár-korszaki előítéleteit.

Figyelemre méltó utóbbiak körében az Eichmann-per negatív és az 1967-es izraeli győzelem kedvező fogadtatása. Hosszasabban vizsgál egy diákszervezkedést, amelynek éles antiszemizmus ellenére zsidó származású tagja is volt. Az összefonódásokat vizsgáló utolsó részben visszatér a koalíciós időszakhoz, mintegy újra elemzve az általa már említetteket. Kunmadaras, Miskolc pogromjainál az okokat is megvilágítja, bár ezekben az eseményekben középkori vérvádhielmelek is feltűnnek, mintegy igazolva *Jakob Wassermann* szomorú szavait: „Ősdi előítéletek újakat teremtenek, mint féreg a dögön.”

Zsidó szempontból nézi 1956-ot, majd a problémakör bonyolultságát egy 1956 miatt elítélt szereplő életútjával érzékelteti.

Növeli a mű hitelét a szerző antiszemizmusról kiadott publikációinak hosszú listája, a névmutató megkönnyíti az eligazodást a könyvben, és némileg a témában is. Rengeteg nevet, eseményt említ, ezek néha elmentmondanak egymásnak, lábgyezetek igazolják eredetüket.

Néha vannak bizonytalanságok, pl. *Benjámin László* és *Karikás Frigyes* származásánál, sok újat ad, így Kunmadarason cigányok részvétele a zsidók bántalmazásában.

Alapossága és objektivitására törekvése értékes segítségéssé teszi *Standeisky Éva* könyvét történészek és érdeklődők számára egyaránt!

Róbert P.

Közgyűlés Tokajban

A világ eseményeiről az első tudósításokat a kereskedők hozták-vitték. Felvilágosítást adtak a vandorkalmárokról egy ország speciális termékeiről, különlegességeiről. Így került be Tokaj, amely nem túl nagy helység, a Tal-mud magyarázatai közé. A Joma traktátus 21. lapján olvasható, hogy a Szentélyben aranyövények álltak, amelyek gyümölcsöt hoztak. A Szentély megszentelésének, illetve pusztulásának idején a gyümölcsök elszáradtak. A kérdés logikus: hogyan nöhetnek aranyon élő gyümölcsök? *Rási*, a nagy kommentátor szerint a fákat vonták be arannyal. *Jakob Emden* (1697–1776) német rabbinikus író és vitázó szerint elképzelhető az eredeti szöveg is. Mert megbízható hírnökök szerint Tokajban aranymagot ültettek, sőt aranyzálakat, esetleg indákat. Bizonyára eljutott Németországba az a népi legenda, hogy Tokaj szőlőiben egykoron aranymagokat vetettek, és innen a bormak egyedülállóan ragyogó sárgás színe és fenséges íze.

A város környékén, a teljes Hegyalján részben még ma is foglalkoznak szőlőtermesztéssel és borázzal. Sok vendég és zarándok keresi fel a tájat, a közelben van ugyanis a bodrogkeresztúri, a kállói, a mádi, a sátoraljai helyi rabbik sírja. Tokaj alkalmas tehát, hogy centrumot képezze, pihenő- és imahely legyen a zarándokoknak, ahol fizikailag és szellemileg felrészülhetnek. Ezt megértették azok, akik érzelmileg a városhoz és környékéhez kötődtek.

Éppen öt éve, hogy a Tokajból elszármazottak tíz taggal megalakították a Tokaj-hegyljai Zsidó Hagományörző Egyesületet. Elnökének *Kalmanovits Miklós*, titkárnak a most is a városban élő *Löwy Lajos* választották. A megalkalásokról még élt *Kálmán Berkovits*, az utolsó tokaji rabbi. A fia, *Mordhe Berkovits* ma is figyelemmel kíséri az egyesület munkáját, rendkívül sok segítséget adva. Az egyesület tagjainak száma jelenleg 38. Szorgalmazásuk nyomán a templom épületét az önkormányzat rendbe hozta, s kulturális centrumként használja. De a tőzsomszedságában kis imaházat, bész hámedrest építettek közös összefogással, a tagok, a Mazsihisz és külföldi támogatók részvételével. Az imaháznak Mordhe Berkovits ajándékozott kóser törót, és bőségesen ellátta a legkülönbözőbb típusú imakönyvekkel, ünnepekkel és hétköznapiakkal, tehát szidurral, máchzorral. Igen szép, jól olvasható, többnyire magyar fordítású kötetekkel. Az önkormányzattól visszakaptak három lakást, ebből kialakították egy kis konyhát, amely főzésre vagy melegítésre használható. Legtöbbször a pesti Hannából szállítják az élelmet. Étköz-tanácskozó terem is létesült, ahol tanulni is lehet. Ez az egyetlen hely a környéken, ahol imádkozásra és kóser ételásra van lehetőség.

A körzetben nyugovó nagy rabbi halálózási évfordulóján hosszú hétvégét rendeznek, sírlátogatással, főhászkodással és oktatással egybekötve. Évi közgyűlést az egyesület természetesen Tokajban tartja. Az idén augusztus 15–16–17-én került erre sor. Nagy megtiszteltetés, hogy Mordhe Berkovits is részt vett az értekezleten. Ó New Yorkban munkája mellett a See Gate zsinagógában a gabe funkcióját tölti be. E távoli országban sokan szimpatizálnak a hagyományt őrző egyesület tevékenységével. A már említett lehetőségeket évente többször a zuglói és a Nagyfüvaros utcai közösség tagjai is kihasználják, az egykori tokajiak ösztöne örömeire. Az egyesület tagjai a *Smuel Szabó* által vezetett alapítvány segítségével rendbe hozták a tokaji zsidótemetőt, és folyamatosan igyekeznek a keresztúri, mádi, sátoraljai helyi új köztemető gondozását végezni. Feladat tehát van bőven. Egy héttel később a pesti Kacinczy utcában szombat délelőtt kidust rendeztek Mordhe Berkovits tiszteletére az egyesület tagjai és barátai. A jelenlévők nevében ráv *Weisberger Mojshe* főrabbi köszönt meg azon áldozatos tevékenységet, amelyet a távolból az ünnepelet Tokaj és környéke hagyományainak megőrzése érdekében kifejtett és kifejti.

D. G.

Igazságos jogászokra emlékeztek

Nagy Károly nyugalmazott ügyész sokoldalú ember, jog- és kultúrtörténész, minden jó kezdeményezés és nemes ügy lelkes pártfogója. Különös előszerelettel ápolja a tiszaezslári vérvád során az igazságnak végül érvényt szerző jogászok emlékét, ő a Kozma Sándor Emlékbizottság elnöke, az Eötvös Károly Társaság vezetője, több kiállítást rendezett róluk, de neki köszönhetjük a Shakespeare-szobrot is a Duna-korzón. Sokat tett szülővárosa,

Szükszó zsidósága emlékének megőrzéséért, írt róluk, kiharcolta az emléktáblát az állodatoknak.

Közismert munkássága sok barátot szerzett neki. *Deutsch Gábor* új könyve, az Elmondjuk Néktek első írása róla szól.

Ő szervezte a megemlékezéseket a gyalogtisz tiszaezslári pert lezáró felmentő ítélet 125. évfordulóján, amikor is felkeresték az egykori jogászok emlékhelyeit. *Kozma Sándor* egykori

országos főügyész Nádor utcai emléktáblájánál, a *Vajkay Károly* ítéletábrái elnökről elnevezett belvárosi utcában, *Vátszonyi Vilmos* terézvárosi emléktáblájánál és a *Tóth Lőrinc* kúriai tanácselnök nevével viselő hegyvidéki utca első házánál rövid ünnepséggel adták az egyenlőség és igazság harcosainak. Koszorúkat az egykor ártatlan megvádolt tizenöt egyszerű falusi zsidó embernek is szóltak!

R. P.

Mit is imádkozunk ros hájánkor?

Máchor-bemutató

Ilyenkor, a zsidó újév első napján, „mindenki” a zsinagógában van (igen, kedves olvasó, Ön is...), vagy bent, vagy kint. Ha bent van, zavartan lapozgat az imakönyvben, nem tudja, hol tartanak, mit mondanak.

Engedjék meg, hogy bemutassam Önöknek a máchor, a ros hájánkor imakönyvet, és eláruljam, hogyan lehet az Örökkévalót „elcsábítani”.

Van, aki a nagy ünnepeken, ros hájánkor és jom kippurkor azért megy el a zsinagógába, mert boldogult édesapja is el szokott menni. Van, aki csak azért, hogy egy jó szmúzoljon ott barátival, akiket hasonló ok hoz ide. És van, aki érez a levegőben valami fuvallatot; valamit, amit elul hava hozott magával, valami meghatározhatatlant; erős vágyat valami után, ami valamikor volt, és ma – nincs.

Mindgye hogy miért megy el. Elment, itt van, ösztönösen körülnéz, látja-e valaki, bár az észével tudja, hogy nem kell félnie, de ez a zsigereiben van. Bemegy, leül, van hely elég, ha nem is vett elővételben, és valaki elé tesz egy kopot, szakadt, jobb napokat látott szidur (imakönyvet) vagy máchor. Ez utóbbi az ünnepi imakönyv, ezt használják ros háján első napján.

A kántor trillázik, egész jó hangja van. De mit mond, hol tartanak? Nem meri szomszédját megkérdezni, hátha az se tudja (na és?), de a dallam ismerősnek tűnik. A héber betűk is. Valamikor tudott jól olvasni...

– Szerkesztő uram, hadd mutassam be az olvasóknak a ros háján máchor, hogy tudják, mit mikor mondanak, és kiismerjék magukat benne. Tudom, röviden, nincs sok hely erre.

Tehát: ez az esti, ünnepfogadó ima hasonló a péntek estéhez, csak az idén nincs Löchid dodi és az azt megelőző zsolotrók, és egyenesen Barchunál kezdünk, a speciális ünnepi dallammal. Ezt a kántorra kell bízni. Az első és egyetlen jelentős változás az Amida, amit Smone eszrének (vagy „magyarul” Simenezsrének) hívunk, a 18 áldás miatt. Most ez nem 18, hanem csupán 7 áldás. Itt kezdődik el az a négy betelődés, amit a Félelmetes Napokon mondunk, egész jom kippur utánig (Emlékezünk ránk, hogy éljünk... Ki hasonlítatod Hozzá... Jegyezd az életré szövegség tagjait! És az élet könyvében említessünk meg!).

„A halak is remegnek a vízben”

Ja igen, hogy mik azok a Félelmetes Napok? Ezek elsősorban ros háján, jom kippur és a közötti lévő napok, vagyis összesen tíz nap, amit úgy is nevez a hagyomány, hogy a Bűnbánat Tíz Napja (ósi nyelvünkön: Ászeret Jomé Tszuvá). Ezt előzik meg az előző hónapban, elul havában a szlichot imák, amikor is elcink hagyomány szerint, amit ők még jiddisül vagy „hochdeutschul” fejeztek ki, „a halak a vízben is remegtek félelmükben”, ugyanis ros háján nálunk az Itélet Napja, amikor az égi felsőbírósgát eldönti, mi lesz velünk a következő évben. Jom kippur lehet fellebbezni, illetve megjavulni. Akkor pecsételtek el a ítéletet.

A ros háján (és jom kippuri) Amida egyik fontos része, amit a hagyomány Rávnak, a babilóniai amoráknak tulajdonít, arra kéri az Örökkévalót, hogy „terjessze ki félelmét az egész világra”, vagyis segítse az embereket abban, hogy istenfélők lehessenek; szerezzen becsületet népének, Izraelnek, úgy mond „Hozz örömet Országodra, vígságot Városodra (Jeruzsálemre), és növelj meg hamarosan, napjainkban, Dávid szolgálat tekintélyét...; lássák ezt és örüljenek az igazak, vigadjanak a becsületesek, zengjenek örömeiket a jámborok, a jogtiszt meg tartsa a száját, a gonoszok szűnjön el, mint a füst...”

De mire lettünk kiválasztva?

Ennek utána logikus a következő megállapítás, miszerint „Te választottál ki bennünket a népek közül. Szeretted és kiemeltél minket, és megszenteltél bennünket parancsolataiddal, hogy

Kicsit régies, de zsinagógáink többségében ebből imádkoznak

szolgálatodba állíts bennünket”. Ezért nemcsak a nem zsidók székálták a zsidókat (íme, a kiválasztott nép...), de a zsidók maguk sem igen tudták, a máglyák és az inkvizíció kínzókamrái „fényben” mire lettek kiválasztva. Íme a magyarázat, ami olyan egyszerű, hogy az „Izrael főháza” máchor lábjegyzetében (42. oldal) megtalálható: „Kiválasztottá bennünket”. Az Amida központi áldása itt a zsidó nép kiválasztottságáról beszél (Bab. Talmud, Bécá, 17a). Ennek célja az isteni küldetés, a parancsolatok teljesítése, a monoteizmus terjesztése az emberek között. Ily módon a kiválasztottság nem előjogok, hanem megterhelést, kötelezettséget jelent.

Ezután elérkezünk a tóraolvasáshoz és a haftarához, majd következik a nap központi része, a sófárfűvés.

A midrásban ezt olvassuk: Rabbi Jósijá mondotta: Mit jelentsen az, amit az Írás mond (Zsolt. 89,16), hogy boldog az a nép, amely a sófár rivalgását ismeri? Hát a világ népei nem tudnak sófárt fújni? Hiszen hány kürtjűk, trombitájuk, fuvolájuk van a népeknek, te pedig azt mondogd, hogy boldog a nép, amely a (sófár) rivalgását ismeri?

De Izrael fiai tudják a titkot, hogyan lehet az Örökkévalót „elcsábítani”, vagyis rávenni valamire, és addig fújják a sófárt, amíg át nem ül az irlalom trónusára (a szigorú ítélet trónusáról), és meg nem könyörül rajtuk (Midrás Vajikrá Rábbá, 29).

A mainzi mártír imája

Itt elérkezünk a Muszaf ímához, amely hétköznapokon nincs, csak szombaton és ünnepeken találkozunk vele. Az eleje olyan, mint a sáchrít Amida, benne az állandó jellegű betelődés, majd az ünnepi jellemzők, melyek lényege a megtérés, a bűnbánat és a könyöröltes Isten dicsérete, közöttük az Unetane Tókef, a mainzi rabbi Amnon imája (a történet a máchorokban olvasható).

A hámos imafüzér

A Muszaf ima további részeiben egy hámos imafüzér található, amely bibliai versekkel ismerteti Isten királyságát a világ fölött, majd az emberi emlekezett, melynek segítségével fele-

ventjük, mi minden történt az emberiséggel a világ teremtése óta, és a végén jön a kiáltás, amely Száádjá gáon szavaival élve megremegteti a szíveket, és megtérésre ösztökéli még a legtávolibb, legmesszebbre rugaszkodott és legrozsdásabb szívű embert is.

A megtérés, a megbánás a lényege tehát a ros háján imának. Az Örökkévaló a szívet akarja-kéri – mondja a Talmud. Nyissatok nekem egy olyan kis kaput, mint a tó hegye, és én óriási kaput nyitok nektek, akkorát, mint a Szentély csarnokának kapuja – mondja az Örökkévaló.

Ros háján első napjának délutánján van a Táslich ima, amikor a folyóba dobjuk vétkünket. De ez egy jelképes aktus. A lényeg – a vétket elvetése – a szívekben történik.

Naftali Kraus

Ünnepek előtt – áhítatról és imákról

A mindennap elmondott imák a megszokott szöveg eldarálásává koptatnak. A bölcsek fontosnak tartották, hogy erre a veszélyre figyelmeztessenek. „Ha imádkozol, ne tedd azt, mint valami kiszabott munkát, hanem úgy, mint aki irlalomért könyörög Istenhez.” (Avot 2:18.) „Aki megszokottá imádkozik, annak az imádsága nem esdeklés.” (Bráhot 4:4.)

A bölcsek támpontokat adtak az áhítat – a kívánva – feltételeinek biztosításához, mert e nélkül az imádkozásnak nincs értelme. Ezek a támpontok: a gondolat tisztasága és a hely szentsége, az imádkozás alatti helyes és tisztelgetes magatartás. Ezért

- tilos imádkozás alatt beszélni, fecsegni;
- tilos ima közben mátra figyelni;
- tilos komolytalankodni, viháncolni és más effajta tisztelgetlen viselkedést tanúsítani.

Többek között ezeknek a szabályoknak a betartása is hozzásegítheti az imádkozót a szellemi elmélyüléshez. A többi természetesen rajta múlik.

A reggeli imát mindennap felkeléskor kell elmondani, közvetlenül a mosakodás és a felöltözés után. Az Örökkévaló előtti tisztelgetésnek számít, ha valaki imádkozás előtt eszik. Aki nem bírja ki, hogy közvetlenül fölkelés után ne egyék – különösen szombaton, amikor a reggeli imádkozás tovább tart –, az íhat egy kis teát, kávét vagy gyümölcslelt.

A mindenkori imádkozás lényege az Amida. Smone Eszrének is nevezik, mert eredetileg tizenhét áldásból állt. Ez az ima a mindennapi reggeli, délutáni és esti, sőt a szombati és ünnepi istentisztelet legfontosabb mozzanata.

Az Amidát csendben kell elmondani, állva, egyenes tartással, összszárt lábbal. A betegek és rokkantak mondhaják ülve, esetleg fekvve.

Az Amida közben nem szabad mátra figyelni, minden zavaró gondolatot száműzni kell.

Az Amidát nem szabad festmény vagy szobor felé fordulva mondani, és tükör előtt is kifejezetten tilos.

Az Amida elmondása közben Izrael felé – Izraelben Jeruzsálem felé, Jeruzsálemben a Templom-hegy felé – kell fordulni. Aki nem tudja, merre kell fordulnia, az „irányítsa szívét Menyei Atyja felé”.

A közös istentiszteleteken – az esti máárv szertartás kivételével – az előimádkozó mindig megismétli az egész Amidát. Ez azért van, hogy azok, akik nem tudnak imádkozni, vagy hibásan imádkoznak héberül, figyelmesen meghallgathassák, és minden áldás után „Amén!” mondhassanak. Így bekapcsolódnak az imába, mintha maguk imádkoztak volna.

„Judd, hogy ki előtt állsz!” – szokták kiírni a zsinagóga és a frigszekrény falára. Ez is a tudatos imádkozásra hívja fel a figyelmet.

Elterjedt szokás, hogy az Amida befejezése után három lépést hátrálnak. Ez az úr és a szolgál, a király és az alattvaló közti viszony ósi szokás szerinti kifejezése: a szolgál, az alattvaló így végtűs urától. A zsidók is így búcsúznak a Királyok Királyától, az Egyetlen Szenttől – áldással –, kifejezve, hogy mindannyian az Ő szolgálói, alattvalói.

A reggeli Amidát – a sáchrítot – a napfelkelőtől napnyugtáig tartó nap első harmadában bármikor lehet mondani. Ha elkerülhetetlen, a nap feléig meg lehet hosszabbítani a határidőt.

A délutáni Amidát – a minchát – a nap felezőideje utáni első fél óráról kezdve napnyugtáig lehet elmondani.

Az esti Amidát – a máárvot – alkonyatkor kell elmondani, de lehet előbb is. Az asszonyoknak nem kell meghatározott időben imádkozniuk és részt venniük a napi istentiszteleteken. Ők általában fel vannak mentve azok alól a felszólító parancsolatok alól, amelyeknek teljesítése időhöz van kötve – *sehámán gráma* –, mert elsősorban házastársi és anyai kötelezségeiket kell teljesíteniük. Az anya például nem hagyhatja ott gyermekét, hogy időben imádkozhassék. A férfinak mindenben alá kell rendelnie magát a vallási kötelezségeknek. Bár nem minden nő feleség és anya, a törvény nem tesz különbséget: minden nővel szemben megelégszik néhány köteleesség teljesítésével.

Imádkozniuk persze a nőknek is kell, de ezt bármikor megtehetik, amikor idejük van rá, és nem kell részt venniük az istentiszteleten sem. Dicséretes, ha minden megtesznek, hogy ott legyenek a zsinagógában szombaton és ünnepeken – s a vallásos asszonyok ott is vannak –, de a törvény nem írja elő ezt számukra.

(Donin: Zsidóknak lenni)

Külföldi kitekintő

• A Zsidó Diákok Európai Szövetsége (EUIJS) hagyományos nyári programja, a „Summer-U” keretében mintegy ötszáz fiatal látogatott Izszambulba. Ez a 34 országban, mintegy 200 000 taggal működő szervezet huszonötödik szüneti rendezvénye volt. A szervezők a zsidó és a muzulmán kultúra közötti kapcsolatok, egymás kölcsönös megismerését akarták elősegíteni. A szövetség kiemelt figyelmet fordít a kisebbségek helyzetére, ezért támogatják az Európában élő muzulmánokkal való párbeszédet is. Az EUIJS tevékenységének fontos célja, hogy erősítsék a zsidó identitást és őrizzék a múlt örökségét. A rendezvény sikerét mutatta a résztvevők szokatlanul nagy száma. A Turkish Daily News mellé, hogy az EUIJS képviselői hangsúlyozták Törökország Európához tartozását.

• Befejezéséhez közeledik a szófiai zsinagóga rekonstrukciója, ami a budapesti és az amsterdami követően Európa harmadik legnagyobb zsidó temploma. A felújítás költségeit a bolgár kormány, izraeli

alapítványok, külföldi és helyi vállalkozók fedezik. Az 1300 hívő befogadására alkalmas, spanyol-mór stílusban épült zsinagóga 1909. november 9-én történt ünnepélyes avatásán Ferdinánd bolgár cár is megjelent. A második világháború előtt Bulgáriában mintegy 50 000 szefárd hagyományokat követő zsidó élt. Az ortodox egyház és a hatóságok humánus magatartásának köszönhetően hittestvéreink túlnyomó többsége nem vált a holokauszt áldozatává. A náci „csak” a megszállt Trákiából, illetve Macedóniából tudtak deportálni 11 000 zsidót. A felszabadulás után mintegy 43 000 személy alijázott. Jelenleg 2300–2500 zsidó él az országban, akiket a Salom egyesület fog össze. Szófia mellett, Plovdivban is van zsinagóga, de a közösségnek nincs állandó rabbija.

• Christina Kirchner argentin elnök kérésére Hugo Chávez venezuelai elnök Caracasban fogadta Ronald Laudert, a Zsidó Világkongresszus és Jack Terpins, a Latin-amerikai Zsidó Kongresszus elnökét és

Abraham Levyt, a venezuelai zsidó közösség vezetőjét. A megbeszélés jelen volt a zsidó származású Hector Timerman, Argentína nagykövete az USA-ban, aki a találkozót előkészítette. Chávez kijelentette, hogy Christina Kirchner argentin, valamint Lula da Silva brazil elnökkel vállaltve kíván küzdeni az antiszemitizmus és mindenfajta diszkriminációt ellen Latin-Amerikában. Javasolta, hogy a zsidó vezetők létesítsenek közvetlen és folyamatos kapcsolatot vele. Abraham Levy kijelentette, hogy a venezuelai zsidók békében, nyugalomban akarják élni, és mindig részt vettek az ország felemelkedéséért folytatott munkában. Aggodalomra adott okot azonban, hogy a hatóságok kétszer házkutatást tartottak a Hebraica szervezetben. Jack Terpins szerint „a találkozó fontos esemény volt”. Kérdéses, hogy az Izrael-ellenes iráni rendszerrel szoros kapcsolatokat ápoló Chávez részéről a zsidó vezetőkkel folytatott tárgyalás csak taktikai lépés volt-e, vagy valóban változtatni kíván eddigi politikáján. Jelenleg mintegy 12 000 zsidó él az országban, akiknek a száma az elmúlt években négyezer fővel csökkent.

kovács

APRÓHIRDETÉS

VEGYES

Festmények vétele! Budapesti galéria a Dohány zsinagoga szomszédságában magas áron, azonnali készpénzfizetéssel vásárolja 19. és 20. századi neves magyar festők műveit. Antik 2000Stúdió. Üzlet-cím: 1077 Budapest, Wesselényi utca 9. Tel.: 06-1-344-2728, 06-20-924-5370. www.antik2000studio.hu

Újlipótvárosban garzonlakás turistáknak kiadó. Tel.: 226-4109.

KASTÉLYOK BERENDEZÉSÉHEZ nagyméretű és kisebb festményeket, **EZÜSTTÁRGYAKAT**, porcelánokat, régi álló-, fali- és díszórákat, **BRONZ-, FA- ÉS MÁRVÁNYSZOBROKAT**, farok bútorokat, **TABERNÁKULUMOT**, **SZEKRETERET**, **RENESZÁNSZ DOLGOZÓZÓBÁT** veszek. (Hibásakat is.) Teljes hágyékért első vevőként a legmagasabb árat fizetem. **KÉSZPÉNZBEN**. Tel.: 214-4850, 06-20/323-4104.

Farkas Zsolt vízvezeték-szerelés, gázkezelés-javítás, lakásfelújítás. Tel.: 242-2028.

Háziorvosi és eü. fogl. rendelés Zuglón, XIV. Róna köz 6. Szerda-csütörtök 15-16-ig. Dr. Szigeti Miklós, tel: 251-8525.

Fogorvosi rendelőm címe: XIII., Szt. István krt. 4. III. l. Tel.: 320-4778, 06-20-496-2223, dr. Virág Péter.

Örömmel tudatjuk, hogy a Rabbistület és a Mazsihiz vezetősége megállapodott Dávid Goldberg mohéllal (Németország), aki zsidó fiúgyermek körülményét vállalja. Amennyiben az Ön családjában ilyen szinché (öröm) van, kérjük, jelentkezzen a Rabbiságon a 413-5580-as telefonszámon vagy a rabbistulete@mazsihiz.com e-mailen keresztül, hogy a gyermeket Abraham szövetségébe felvehessük.

Gyűjtő vásárol ezüsttárgyakat, cikordobozt, gyertyatartókat, tálcákat, gyümölcs-tálcákat, evőeszközöket (hiányosat is), judaikatárgyakat stb. T.: 06-20-476-7144.

Könyvnyomatás, füzetkészítés, színes nyomtatás, plakátnyomatás. Messenger: 315-0264.

Kárpótlási jegyért a jövő években is a legtöbbet fizetem. Kérésre házhoz megyek, készpénzzel. Tel.: 06-30-323-1976.

Fogorvosi magánrendelőmet, amely 25 éve működik, a XIII., Pannónia u. 5. (1. csengő) alá helyeztem. 2008. szeptember 2-től kedden és csütörtökön 16-19 óráig várom régi és új betegeimet. A teljes körű fogorvosi ellátásról tudhatóság van hipnózisban történő kezelésre is. Bejelentkezés: +36-20-808-5580. Dr. Diamant János fogszakorvos, hypnodont.

Fejfájással és mozgásszervi panaszokkal küzdő betegeimet várom Szent István körüli rendelőmben csütörtökönként. Időpont-egyeztetés: 30/205-7375. Dr. Rosenberg Ágnes.

Kanadai gyűjtő vásárol mindenfajta régiséget. 06-30-871-5062.

Újlipótvárosban, Tátra utca elején eladó egy elegáns, 91 m²-es, háromszobás, két fürdőszobás, teljes körűen felújított, második emeleti lakás liftes házban. Érdeklődni lehet 9-20 óráig a 06-30-317-1811 telefonszámon.

Nagyszüzeim, dédszüzeim áldott emlékére alapítandó emlékműzeumba kiállítás, oktatás, a zsidóság kultúrájának megőrzése céljából várom családi emlékeket (képek, dokumentumok, kegytárgyak) felajánlását. Ezúton is köszönöm az eddigi adományokat Rosenfeld Dániel, 1074 Bp., Alsóerdősor u. 22. 06-70-562-8244.

Leinformálható ápolónő (55 éves) eltar-tási szerződést kötne idős hölggyel vagy úrral, otthagás nélkül. Bármilyen megoldás érdekel. Elérhetőségem: Judit, 06-20-912-8797.

M A S S Z Á Z S V A R I Á C I Ó K !
Gyógymasszázor vállalt svéd, lazító, stressz-

oldó-beszélgető, talp- és gyógy-masszázst, gyertyás fül- és testkezelést, narancsbőr elleni, illetve zsírféltető kezelést. Kedvező árak, rugalmas időbeosztás. Házhoz is megyek. Tel.: 06-70-577-8117.

A **Chebra Kadisa** női tahaó-alkalmazatot tal keres. Jelenkezés Kálmán Tamás igazgatónál: 413-5500/127.

Gyógytornát otthonában vállalok. Tel.: 06-20-354-6156.

HÁZASSÁG

18 év tapasztalattal várom önt, amennyiben társra vágyik. Az emberi sorsok segítségével, a társkeresés számomra hivatás. Nyugdíjasoknak kedvezmény. Elérhetőségeim: Györgyi asszony, 326-5989, reggel 8-10-ig, este 20-22-ig. E-mail: gyorgyi1@vivamail.hu

Salom társközvetítés. Tel.: 316-0265.

Zsuzsanna Nemzetközi Társközvetítő, www.atars.hu, 06-20-988-6839, 06-1-266-5401.

75 éves özvegyasszony vagyok, társat keresek. Rossz egyedül. 06-30-605-5880.

A ZSIDÓSÁG ALAPJAI – TANFOLYAM A FRANKELBEN

A **FLORENCE MELTON ADULT MINI-SCHOOL**, a **JERUZSÁLEMI HÉBER EGYESÜLET** akkreditált felnevelőprogramja 1986 óta több mint 60 évesen működik világszerte. Minden kurzus bibliai, talmudi és kortárs szövegek tanulmányozásán és értelmezésén keresztül mutatja be az egyes témaköröket. Alapítás nem szükséges.

A programmal párhuzamosan **Talmud-Tóra** működik gyerekek számára a Mivce Klubban.

KURZUSOK

1. ZSIDÓSÁG (első év, 30 előadás)

A zsidó ünnepek és az olyan fontosabb események, mint a *brit mila*, *bar/bat mitcva*, esküvő, gyász tanulmányozása. A hallgatók forrásanyagok elemzésén keresztül ismerkednek meg a zsidó élet hétköznapijaival és ünnepeivel.

2. A ZSIDÓ HIT (első év, 30 előadás)

A kurzus megismerteti a zsidóság alapvető teológiai eszméit és hitvallását a Biblia, a Talmud és más szent szövegek elemzésén keresztül, és választ kínál azokra a kérdésekre, hogy a zsidó hagyomány szemszögéből mi lehet az élet értelme és célja.

3. A ZSIDÓSÁG FEJLŐDÉSÉNEK DINAMIKÁJA (második év, 30 előadás)

Történelmi szövegek tükrében értelmezzük a zsidó történelem egyes korszakainak jelentős eseményeit, tapasztalatait, kérdéseit és egyetemesítő fejlődését.

4. A ZSIDÓ ÉLET ETIKÁJA (második év, 30 előadás)

Talmudi és kortárs szövegek értelmezésével kutatók a zsidó hagyomány és az erkölcsi alapelvek viszonyát, olyan témákat érintve, mint igazság, élet és halál, szexualitás és közösség.

Előadó: Balázs Gábor általános és zsidó filozófia- és vallástanárr

Tanulási forma: előadás, szövegelemzés, párbeszéd, hevruta

Kedzés: 2008. szeptember 14., vasárnap

Időpont: vasárnapoként 10-12

Helyszín: 1023 Budapest, Frankel Leó út 49., Mezúze Klub (az udvarban jobbra a zsinagógától)

Részvételi díj: 30 000 Ft/szemeszter (támogatás igényelhető)

Web: www.hillel.hu • **E-mail:** info@hillel.hu

Telefon: 06/30-305-3115 (Verő Bán Linda)

Támogatók:

Chais Family Foundation

The L. A. Pincus Fund for Jewish Education in the Diaspora

KÍNÁI GRÁNTI SÍREMLÉKEK

már bruttó

185 000 Ft-tól!

Érdeklődni lehet: **KARABUKA KFT.**
Bp. X., Jászberényi út 47/c. T.: 263-0303
e-mail: info@karabuka.hu

Oroszlán Gyógyszertár

1135 Budapest, Lehel u. 28.

Nyitva: hétfőtől péntekig 8-18-ig

Tel./fax: 339-7525

- Bankkártyát és egészségpénztári kártyát elfogadunk •
- Gyógyszer ingyenes házhoz szállítása a XIII. kerületben •
- Vállaljuk orvosi rendelők gyógyszerellátását •

Templomok	Péntek este Szept. 19.	Szombat reggel Szept. 20.	Péntek este Szept. 26.	Szombat reggel Szept. 27.
-----------	---------------------------	------------------------------	---------------------------	------------------------------

Dohány	18.00	9.30	18.00	9.30
Frankel L. út 49.	18.30	10.30	18.30	10.00
Hegedűs Gy. u. 3.	19.00	9.30	19.00	9.30
Vasvári P. u. 5. (Iubavicsi)	19.30	9.00	19.30	9.00
Thököly út 83.	18.30	9.00	18.30	9.00
Hunyadi tér 3.	19.00	9.00	19.00	9.00
Bethlen tér 2.	19.15	9.30	19.15	9.30
Nagyváros u. 4.	19.00	8.00	19.00	8.00
Rabbiköz-ORZSE (Békkocsis u. 2.)	18.00	9.00	18.00	9.00
Kazinczy u. 27.	18.45	8.00	18.30	8.00
Alma u. 2.	18.45	8.00	18.30	8.00
Kórház (Amerikai u. 53.)	19.30	7.30	19.30	7.30
Páva u. 39.	19.00	9.00	19.00	9.00
Dózsa Gy. út 55.	18.00	9.30	18.00	9.30
Berzeviczy u. 8.	18.00	9.00	18.00	9.00
Károli G. tér 5.	19.00	9.00	19.00	9.00
Visegrádi u. 3.	18.45	9.00	18.30	9.00
Dessewffy u. 23.	18.00	8.45	18.00	8.45
Telki tér 22. (szefárd)	18.00		18.00	
Lauder iskola (Budakeszi út 48.)	18.00		18.00	
Pesterzsébet (Zamárdi u. 7.)	18.00		18.00	

Vidéken

Vác (Eötvös u. 3.)	18.00	18.00		
Kecskemét (Nagykőrösi út 5.)	18.00	18.10		
Székesfehérvár (Várkörút 19.)	18.10	18.10		
Győr (Kossuth L. u. 5.)	18.00	18.00		
Szeged (Gulenberg u. 20.)	18.00	9.00	18.00	9.00
Debrecen (Pásti u. 4.)	18.50	8.00	18.40	8.00
Nyiregyháza (Márfiúrok tere 6.)	18.50	8.00	18.40	8.00
Miskolc (Kazinczy u. 7.)	18.00	8.00	18.00	8.00
Pécs (Fűrész u. 1.)	18.30	10.30	18.30	10.30
Kiskunhalas (Petőfi u. 1.)	18.00	18.00	18.00	18.00
Szombathely	18.30	18.30	18.30	18.30
Kaposvár (Berzsenyi u. 14.)	18.00	18.00	18.00	18.00
Nagykanizsa (Fő u. 6.)	18.00	18.00	18.00	18.00
Keszthely (Kossuth L. u. 20.)	18.00	18.00	18.00	18.00
Hódmezővásárhely (Szt. István tér 2.)	18.00	18.00	18.00	18.00

NAPTÁR

Szeptember 19.	péntek	Elul 19.	Gyertyagyújtás: 6.29
Szeptember 20.	szombat	Elul 20.	Szombat kimenetel: 7.31
Szeptember 21.	vasárnap	Elul 21.	Az első szlichot
Szeptember 26.	péntek	Elul 26.	Gyertyagyújtás: 6.15
Szeptember 27.	szombat	Elul 27.	Szombat kimenetel: 7.17
Szeptember 29.	hétfő	Elul 29.	Erev ros hasáná
Szeptember 30.	kedd	Tisri 1.	
Október 1.	szombat	Tisri 2.	Ros hasáná 1-2.

Jubileum Budán

Zsidó születésnapokon gyakran hangzik el a 120 éve vonatkozó hagyományos jókívánság. Nos, a Frankel Leó úti zsinagoga eseménye az valóra vált: az 1888 augusztusában átadott templom, túlélve a viszontagságokat, ma is a budai zsidóság központja.

Augusztus utolsó napján a reggeli ima után **Villányi András** képkiallításának megnyitásával kezdődött az ünnepség, ahol **Láng Zsolt II.** kerületi polgármester, **Ernyei Gábor** kerületi főtanácsos és **Benek István Gábor** író mondatok beszédtet. Az **ORZSE**, a Mazsihiz, a BZSH és a budai körzet közművelődési **Schöner Alfréd** rektor megnyitójára után **Radnóti Zoltán** rabbi előadása sok történetet elevenített fel az őbudai zsidók történetéből. Volt idő, amikor a pesti hitközség az itteni nem volt alárendelve, ami az őbudai rabbiok szigorúsága mellett nem volt mindig könnyű dolog! **Darvas István** rabbi **Kiss Arnold**, a budai pap költő irodalmi és egyházi munkásságáról beszélt. **Markovics Zsolt** főrabbi a mártír **Vidor Pál** rabbi életútját vizsgálta fel, kitérve irodalmi vitájára **Móricz Zsigmonddal**, majd a moderátor **Schöner Alfréd** tartott előadást **Benschofsky Imréről**, egyaránt méltatva tudományos és pedagógiai érdemeit. **Domán István** főrabbi **Geyer Artúr**ra emlékezett, kiemelve hányattott sorsú bibliográfiáját. **Schweitzer József** ny. orsz. főrabbi tanulságos kiegészítésekkel fűzött az elhangzott előadásokhoz, sok adalékkal és személyes visszaemlékezéssel.

Délután a tudományos szekcióval folytatódott a konferencia, **Staller Tamás** rektorhelyettes vezetésével. **Lichtmann Tamás** professzor családörténeti jellegű eszméje után **Kivovics Péter** a vendéglátó zsinagoga helyiségét és tárgyait mutatta be, remek halachikus magyarázatokkal. **Staller Tamás** a visszatérők és a prozeliták problémájához közelített filozófiai alapon. **Hirokó Larissza** régi budai zsidó nők alakját hozta közel a hallgatósághoz, **Babits Anka** Beneschofsky Imréről beszélt. **Vajda Károly** a zsidó közösségek múltjával kapcsolatban a neológia sajátosságait elemezte.

Ezután a résztvevők testületileg átvonultak a Bécsi út 134. szám elé az új holokauszt-emlékmű avatására, amely az 1944 tragikus őszén a Téglyagárba hurcolt tízezer szenvedéseire emlékezett. **Bús Balázs III.** kerületi polgármester és **Haraszti György** történészprofesszor beszéde után **Horváth Csaba** főpolgármester-helyettes leplezte le az emlékművet.

Este a Goldmark Kórus koncertje szépen fejezte be a méltó megemlékezést.

Róbert Péter

Hírek események röviden

– A **WIZO** a következő ülését szeptember 23-án (kedd) 16 órakor a Frankelban tartja.

– A **küttetésem** alkalmából küldött gratulációkat ezúton szeretném mindenkinek megköszönni. **Schöner Alfréd**.

– **Adományok**. Schlesinger Éva elhunyt családtagjai emlékére az Újpesti Szociális Otthon idősei részére 10 000 Ft-ot adományozott.

– A **lichtenwörthi táborcsoport** zárandokutat szervez Gyönyibe. A zárandokút ideje október 20-a, hétfő (az ünnep bejövetele előtt hazakerkezünk). Aki részt szeretne venni, jelentkezzen szeptember 29-én de. 11-kor a Népszínház u. 27. I. em. 6.-ban (NÜB) Kovács Györgynél, vagy a 361-5995 telefonszámon du. 16 és 18 között.

– **Dr. József László** négy évvel ezelőtt, tisri hó 5-én hunyt el. Emlékét megőrizik szerettei, tisztelői, tanítványai.

– **Holokauszt Emléközpont**. Cím: Budapest IX., Páva utca 39. Nyitva: hétfő kivételével naponta 10-18 óra között. Telefon: (1) 455-33-33. Honlap: www.hdke.hu. E-mail: info@hdke.hu.

Halálozások
Fájdalommal tudatjuk, hogy **Havani Lászlóné** született **Adler Márta** életének 84. évében váratlanul elhunyt. A gyászoló család. (x)

ÚJ ÉLET

a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetségének lapja

1075 Budapest, Síp u. 12.

Telefon/fax: 322-2829

E-mail: ujelet@bzsh.t-online.hu

ujelet01@freemail.hu

Főszerkesztő:

Kardos Péter

Olvasószerkesztő:

Gábor Zsuzsa

Kiadótulajdonos:

Mazsihiz

Előfizetési díjak:

Belföldre: 1 évre 3120 Ft

Külföldre 5760 Ft/év

USA és Izrael: 6240 Ft/év

Az összeg valutában is befizethető az aktuális árfolyamon.

OTP bankszámlaszám:

11707024-22118480

OTP SWIFT kód:

(BIC) OTPVHUB

IBAN:

HU66 1170 7024 2026 2095 0000 0000

Terjesztő a Magyar Posta Rt. Hírlap

Üzletág, előfizethető a kiadóknál.

Postacsekk: 11707024-22118480

Terjesztéssel kapcsolatos reklamációk intézése a 06-(80)-444-444-es ingyenes zöldszámon.

Szedés: WolfPress Nyomdaipari Kft.

Nyomatás:

VEZTŐPRÉMI NYOMDA RT.

ISSN 0133-1353

ZSIDÓ VILÁGHÍRADÓ

Tilos a tfilin

A legújabb „gezérá”: a Jerusalemi Post tudósítása szerint a jordániai hatóságok újabban szigorúan megvizsgálják az izraeli turisták pogy-

Nem mehetne Jordániába...

gyászat, és elkoboznak minden vallási relikviát (tálit, tfilin, mezuza stb.), míg a más vallásúak vihetnek be mindent kedvük szerint.

Amikor az egyik csoport vezetője megkérdezte a jordán határőrség parancsnokát arról, miért ez az anizsmita megkülönböztetés, amaz biztonsági okokra hivatkozott: így akarják a zsidó turistákat „megvédeni” az esetleges terrorcselekmények ellen.

Mire volt jó az olimpia ...?

Most, hogy már vége, elmondhatjuk, hogy – majdnem semmire. A siralmas izraeli eredmények nem igazolták a nagy felhajrást, kiadásokat és a nép bolondítását. Az egyetlen, aki ebből profitált, az a pekingi Chabad-küldött, rabbi Simon Freundlich volt. Ő volt az egyetlen, aki nem hivatalosan volt ott, de mindenki az olimpia rabbijának tekintette, és akinek valamilyen problémája volt zsidó ügyekben, az nem az izraeli küldöttség vezetőihez, hanem Freundlichhoz fordult, aki elmondja mindenkinek, aki hajlandó meghallgatni, hányan ettek kösért az

általá üzemeltet vendéglőben, hány zsidóval legott tfilint stb.

Voltak persze problémák – a zsidóság nem elismert vallás Kínában –, de Freundlich, aki nagy szakértője a kis-kapuk nyitogatásának, mindent elintézt, ha nem törvényesen, akkor de facto. Még imakönyvek behozatalát is engedélyezték, ami általában tilos az ateista kínai államban, és Freundlich még barcheszt is sütött, mert „anélkül nincs szombat”, és – természetesen – „szombat nélkül nincs zsidóság”.

A barchesztűtés nem volt egyszerű. A kínaiak felügyelőket küldtek, akik az eljárás legapróbb részletét is ellenőrizték, minden fázist lefotóztak, az alapanyagokat laboratóriumi vizsgálatnak vetették alá, majd aláírtattak Freundlichkal egy papírt, hogy mindenért ő a felelős. Freundlich aláírta,

és pénteken minden zsidó, akit felkutatott és aki kidűt akart csinálni, kapott két kis barcheszt. A második szombaton már nyolcvanvan voltak...

... és mire nem volt jó?

Arra, amit az izraeli úszóbajnok, Alon Mandel csinált. Mandel édesapja egy nappal az olimpiai játékok megkezdése előtt hunyt el, és a bajnokjelölt, aki annyira biztos volt aranyéremében, nem volt apja temetésén, nem ült sívát, hanem Kínában képviselte a „modern” Izraelt.

Mivel a gyász ilyen negligálása a zsidó törvények szerint a legnagyobb bűnök közé tartozik, ezt Izraelben többen kritizálták, és egy ismert rabbi, Jisraél Rózen ezt szóvá is tette a Jedit internetes oldalán. Kapott is erre hideget-melegget („Mi köze a rabbinak ehhez, mit avatkozik bele?” stb.). Főlősleges mondani, hogy Alon Mandel nem hozott sem aranyat, sem ezüstöt, de még bronzérmet sem Pekingből, hanem – sokak szerint – csak szegyet és gyalázatot azzal, amit apjával csinált.

A ki Izraelbe látogat, annak látnia kell a Szentföld kegyhelyeit. Elsősorban a három monoteista vallás által tisztelt Jeruzsálem fehér köveit és a Nyugati Falat. Kijogylatlanok ezek a minden monoteista vallást illető szent helyek, sorolhatnám őket Illés próféta barlangjától az ósanyák, ósatyák sírjáiig. Végül jönnek a történelmi hírességek, a Massada, az Armageddon völgye és a többiek. Aki viszont üdülni jött, az sem fog csalódni, megtalálja az izlésének megfelelő helyet. Degeszre tömött pénztárcával a luxust ísereiben a szabíletes tempóban fejlődő Tel-Aviv sudár szállodasorában, de hálózsakozhat a Földközi-tenger aranyhomokján, árnyas pálmaerdők rejtékén vagy bárhol. Megtalálja a sítépetet a Hermon-hegy csúcsain, a trópusi forróságot Eiláiban, a gyógyulást a Holt-tenger vízében vagy a Bibliában annyit emlegetett Genezáreti-től mellett Tiberiásban. Ezeket mindenki ismeri, ezeket szulykolják az utazási irodák kecsgetető, színes prospektusai. De én mást ajánlok: Akkót!

Az óváros az ide visszajáró turisták, zarándokok szívcsücské! Nekem annál is több! A szívverésem! Aki egyszer itt járt, annak mindig visszafaj, sajog még álmaiban is. Akkó időtlen. Akkó kövei jelzik az emberrel való, a sumer városállam, az ókori görög demokrácia, a lehamyatlott római hódítás, a keresztes háborúk, a hatalmas Oszmán Birodalom, a korrupt egyiptomi királyság, a kemény angol mandátum és a zsidó államalapítás mártírjainak emlékeit. Akkó egy kis ékszerdoboz! Előre-hátra néző Janus-arca firkézi a múltat és a jövőt. Karszú minaretekkel, aranykupolás bahaji templommal, illatos rózsakerttel őrzí a csendet, közben pedig egy zajgó, nyüzsgő, bűzlő hal- és zöld-ségiac. A profán és az emelkedő, a fenséges és az alávaló itt elválaszthatatlanul keveredik. Minden kő történelem és tanulság. A halászkikötő drogranzitipiac, romantikus találkahely, kulináris élvezetek színhelye, turisztikai látványosság.

Most Akkó lephenni készül. A Karmel-hegy felől dereng rá vissza a sápadt téli nap. Gyorsan, oldalazva, szélszaggatta felhőkön nyargalva vonul végig az égbolton, alig emelkedve a téli viharoktól tajtékos tenger felé. Már-már víz alá merül, de előbb még sietősen narancsszínűre, bíborlilára, gránátalmavörösre festi az ódon, masszív falakat, lángba borítja a halászkikötőt. A kis bárkák, csónakok mint égő istállóban a megvadult lovak a kötéjüket, úgy rángatják köteleiket. Egy-egy hullám rágördül a mólóra, mennydörögve porlik szét, a vízecspepek egy eldobott kő erejével repülnek szerte. A védett északi oldalon a parti sziklákhoz csapódó, a várfal lábaihoz guruló hullámok taraján évezredek léptékek, hémérzföldes csizmában jár vissza a múlt, lassú, lusta, kimért, tempós léptekkel biceg előre a jövő idő, döccen előre egyet-egyét a történelem ke-

század előtt szent dalokat énekelve. Isten dicsőségét hirdelve égtek benn a klostromban, a megbecstelenítés helyett inkább a medicszőlőst választva. Akkón az időt más mértékkel mérik, mint a világ más tájain.

Relativitás: eszembe jutnak a Budán táblával jelölt három-négy évszázados, földszintes, műemlékké nyilvánított patricius házak, Mátyás palotájának kincsként őrzött faragott kőmaradványai Visegrádon. Mikor kifaragják, lerakták őket, ezeknek a falaknak az alapjai már kétezre éve álltak. Láttak ostromokat, kalmárnyitvást, hajóhadak kötétek itt ki, a fedélzeteken kajfános efen-dik falták a fűggyús piláfort, mások vasinges hidalgók vedelték a tízes katalániai borokat, keresztes zászló vagy lófarkas lobogót lengett az árbocokon, de alant, az evezősoroknál, egyformán korbácsolt hátúak, ürülékszagúak voltak a gályarabok. Pusztított itt dögihal, éhínség, mások pedig suhogott a selyem, csegett az aranyéng a bazársoron, szólt a zene a palotákban, a kuny-

hőkban formálódott a jövő. Magyar történelmi vonatkozása is van Akkónak. Itt szálltak partra a keresztesek, köztük II. Endre magyar király is, aztán a szeldzsuk törökök, Szaladin szultán lovasai kiűzték őket.

Télen Akkó korán kel, és a tyúkokkal fekszik le aludni. A halászkikötő vendéglőnek lámpái kthunynak, didergető szél vágat a sötét víz tetején táncoló csónakok, bárkák felett. A néhai karavánszeráj boltíveiből kialakított hálóterakban gyülekező halászok szájaiból új legendák, mesék születtek. Itt semmi sem felejtődik el.

Az ABOU CRISTO vendéglő tengerbe nyúló nyitott teraszán már nincsen vendég, de az üvegházhoz hasonló belső terem felől inycsiklándó sülték, főként az olívaolajban sercegő hal csabító illata áramlik a mohos köveken bőklá-

szó elkésett turisták orra alá.

Bevalljam, hogy azért tanýázom én is itt Manuellel, mert engem is egy legenda csabított ide? Mindketten a Karmel-hegy sötétkék kontúrjait figyeljük. Ebben az öböl vízét átszóló vonalban, az akkói világítótorony és Illés próféta hegybe vajt barlangjának átjában kell lennie annak, amit keresünk: a kincsek. Kinn már sötét van, egy-egy elkésett sirdy hűz el a víz felett, aztán az egész tájra rázuhan a mediterránium estje. A csillagok felfénylenek, villgolni kezd az akkói világítótorony izzó fénye, szemben, az öböl túloldalán, a hajfai jel nekí.

Kilencezer louis d'or vár ránk. Kilencezer súlyos, 22 karátos aranyból vör érme. Manuel szeméi lázas lámpások, uszorsáksarmai vannak, amint képzeletében már számolja is őket. Nyomra bukkantunk, és holnap folytatjuk a reményekkel kecsgető keresést. A réznyomat, amit Manuel az asztalra fektetve a viharlámpa fényénél újra és újra tanulmányoz, előtérben egy turbános török férfít, hátterben a tengeren folyó csatát, mögötte a Karmel-hegyvonulat távoli képét mutatja. A kérdés az, hogy hol állt a török.

A piac

reke. A csoportosan érkező, idegenvezető által terelt turista ebből nem sokat lát. Akkón egyedül, ráérősen kell, érdemes böklászni.

Az óváros alatt kiásott, földalatti második város monumentális lovagteremének tíz méter magas boltívei között komor, kőbe faragott, talpig páncélba öltözött harcosok várják a felmadarást. A föld alatt futó, sok kilométer hosszú menekülőfolyosók labirintusának és fenn, a karavánszeráj szőlő-esőtől csipkézett oszlopai között régmúlt korok dicső kísértenek. A masszív falak részeibe kapaszkodó szívós bokrokat most kopaszon rúzza a szél.

Érdekes, hogy Napóleon katonaszenije volt tüzértiszt létere sem ismerte fel a Nagy Szulejmán, a Kegyetlen Murád és a szultánok hosszú sora által évszázadok rabzolgamunkájával az ókori Ptolemais falaira emelt bástyák bevehetetlenségét. Egy kisebb hegynek is beillő dombot emeltetett útegei számára, valamivel távolabb, mint ameddig az akkor már széteső Oszmán Birodalom talán Mohácsot is megjárt avult csatákgyőzelméi kögolyói hordtak, onnan lövette a falakat, és mégis kudarcot vallott. Nem úgy fél század múltán az angol flotta, amelynek tömör vasgolyói máig is őrzik a három öl vastag falak. A csatahajók feketelőpor-töltetű, kezdetleges, visszapatánzó bombáit viszont elnyelte a tenger.

Az örvenkét apacánóvér mártírhalálát emléktábla hirdeti. Ők nemélre, mondhatni a napokban, alig hét-nyolc év-

– Csakis itt állhatott, ezen a bástyán – mutat az ABOU CRISTO vendéglő mellett álló, vízbe rogyott, veszedelmes megdőlt falmaradványra Manuel. Az évszázadok és a rohamozó hullámok által tédre kényszerített kőváris szinte csak karmyjútságnyra van a vendéglő teraszától. A toronybástya mászós kövekből emelt falait túróval és tojással ragasztották egymáshoz: a Kegyetlen Murád által Afrikából hozott fekete rabzsolgató ezrei. Még sok tél és nyár, sok-sok ezer vízhar kell hozzá, hogy megadják magukat az idő vasfogának.

A kilencezer ászmálalt louis d'ort a francia nemzetgyűlés, a konvent küldte Napóleonnak, aki akkor még csak tábornok volt. Lázongó tisztjeit kellett volna kifejtenie belőle, akik a papírpenzt, az assignatát nem akarták elfogadni, mert a török kéjhölgyes is aranyban követelték szolgáltatásuk ellenértékét.

Itt! Itt küldték a tenger fenekére legendás rakományával a COURRIER-1, a FUTART, egy háromárbcos, fűrgé kis francia korvetet az Angol Királyi Flotta gőls hajógyűlés vasgolyói! Manuel rábók a térképen egy pontra. Holnap ott folytatjuk a keresést.

A szentjánoskenyérfa illatos tüzen már ropogásra silt a fűrészes sügér és néhány údkarék. Ideje nekiklári a vacsorának, és eltenni magukat holnapra. Igen, a holnapra, amely ki tudja, mit hoz. Csak a remény és Akkó örök...

(Részlet az író Búvárlándok bibliai vízeken c. munkájából)

Fesztivál a Szeretetkórházban

A Sabbathsong együttes nyilvános főpróbát tartott a Szeretetkórház kertjében, lehetőséget teremtve, hogy azok az idősek, akik már nem tudtak részt venni a Nyári Zsidó Fesztivál színes programjain, egy fergeteges klezmerkoncertet hallgathassanak meg. Ezen a kellemes nyári délutánon mintegy 60-70 beteg élvezhette a remek zenét. Ennek anyagi fedezetét a Mazsihisz Szeretetkórházért Közháznú Alapítvány teremtette meg, a projektet a hospice csoport szervezte. Az alapítvány által finanszírozott programok egyik kiemelkedő eseménye volt a koncert.